

**ПОЛТАВСЬКИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ І ПРАВА УНІВЕРСИТЕТУ
«УКРАЇНА»**

Кафедра соціальної роботи та спеціальної освіти

Іващенко Євгеній Миколайович

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

**СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА З ДІТЬМИ У СПОЛУЧЕНИХ
ШТАТАХ АМЕРИКИ**

Галузь знань: 23 *Соціальна робота*
Спеціальність: 231 *Соціальна
робота*

Науковий керівник:
доктор педагогічних наук,
професор, професор кафедри
Сайко Н. О.

Магістерська робота допущена до
захисту
рішенням кафедри соціальної
роботи та спеціальної освіти
протокол № __ від “__” _____ 2024 р.
Завідувач кафедри соціальної
роботи та спеціальної освіти
_____ “__” _____ 2024 р.
(підпис)

Полтава – 2024

Реєстраційний № _____ (дата) _____ (ПП)

Результати перевірки _____ (до захисту) _____ (ПП) _____ (дата)
(на доопрацювання)

Результати захисту: _____ (оцінка)

Голова ЕК _____ (підпис) _____ (ПП)

Члени ЕК _____ (підпис) _____ (ПП)

_____ (підпис) _____ (ПП)

_____ (підпис) _____ (ПП)

_____ (підпис) _____ (ПП)

Відповідальний секретар ЕК _____

_____ (підпис) _____ (ПП)

**ПОЛТАВСЬКИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ І ПРАВА УНІВЕРСИТЕТУ
«УКРАЇНА»**

Освітньо-кваліфікаційний рівень: *магістр*

Галузь знань: 23 *Соціальна робота*

Спеціальність: 231 *Соціальна робота*

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
соціальної роботи та
спеціальної освіти

_____ (підпис)

«___» _____ 202_ року

**З А В Д А Н Н Я
НА МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧУ**

Іващенко Євгенію Миколайовичу

**1. Тема роботи СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА З ДІТЬМИ У
СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ**

керівник роботи **доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри
Сайко Н. О.**

затверджені наказом по інституту від “___” _____ 202_ року № ___

2. Строк подання здобувачем освіти роботи

_____

3. Вихідні дані до роботи

_____
_____
_____
_____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів випускної кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Виконавці
1.	Забезпечення здобувачів освіти методичними рекомендаціями по виконанню роботи	На початку навчання	Кафедра соціальної роботи та спеціальної освіти
2.	Вивчення напрямків дослідження	За графіком	Здобувач освіти
3.	Складання плану роботи та підготовки індивідуального завдання роботи	За графіком	Наук. керів. Здобувач освіти
4.	Аналіз літератури за проблемою. Робота над теоретичною частиною дослідження	За графіком	Здобувач освіти
5.	Підготовка наукових тез з теми, що досліджувалась	За графіком	Наук. керів. Здобувач освіти
6.	Розробка діагностичного інструментарію та проведення констатуючого експерименту	За графіком	Здобувач освіти
7.	Узагальнення результатів констатуючого експерименту	За графіком	Здобувач освіти
8.	Проведення формуючого експерименту	За графіком	Здобувач освіти
9.	Узагальнення результатів формуючого експерименту та оцінка ефективності корекційних заходів	За графіком	Здобувач освіти
10.	Подання на кафедру закінченої роботи, включаючи електронну версію (з метою перевірки її на плагіат)	До передзахисту	Наук. керівник Здобувач освіти
11.	Підготовка письмового відзиву на роботу	До передзахисту	Наук. керівник
12.	Проведення попереднього захисту робіт	За графіком	Комісія
13.	Прийняття рішення про допуск роботи до захисту	За графіком	Кафедра соціальної роботи та спеціальної освіти
14.	Зовнішнє рецензування	До передзахисту	Наук. керівник
15.	Направлення робіт з рецензією до екзаменаційної комісії (ЕК) для захисту	За графіком	Кафедра соціальної роботи та спеціальної освіти
16.	Захист роботи	За графіком	Комісія

Здобувач освіти _____
(підпис)

Іващенко Є. М.
(прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____
(підпис)

Сайко Н. О.
(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ В СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ	9
1.1. Особливості організації соціальної роботи з дітьми в США	9
1.2. Зміст соціальної роботи з дітьми в Сполучених Штатах Америки....	16
1.3. Основні етапи становлення соціальної роботи з дітьми в Сполучених Штатах Америки.....	27
Висновки до розділу 1	40
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ У СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ.....	42
2.1. Методи, форми, технології соціальної роботи з дітьми в Сполучених Штатах Америки	42
2.2. Напрями та моделі соціальної роботи з дітьми в Сполучених Штатах Америки	56
Висновки до розділу 2.....	68
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ЗМІСТУ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ В УКРАЇНІ.....	70
3.1. Особливості організації соціальної роботи з дітьми в Україні.....	70
3.2. Шляхи впровадження досвіду соціальної роботи з дітьми Сполучених Штатів Америки в українську систему соціальної роботи.....	75
Висновки до розділу 3.....	84
ВИСНОВКИ.....	88
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	91
ДОДАТКИ.....	97

ВСТУП

Сучасне законодавче забезпечення соціальної роботи з дітьми недостатньо охоплює всі аспекти захисту дітей, тому питання залишаються актуальними в українському суспільстві.

Децентралізація влади, політична, економічна трансформація, спрямована на вдосконалення соціальної політики в Україні, що передбачає розвиток соціальних служб для дітей, різноманітних програм соціального забезпечення.

Важливого значення набуває децентралізація, яку зараз активно просувають в Україні, що передбачає удосконалення інструментарію, знаходження ефективних методів підвищення рівня соціальної роботи з дітьми.

Стає необхідним розглянути і вдосконалити форми, методи, соціальної роботи з дітьми, захистити їх від негативного впливу війни та всього негативного впливу інформаційного простору.

Розширення співпраці з іншими українськими державами, просування України до побудови демократичного суспільства з високим рівнем соціального життя, вивчення міжнародного досвіду соціальної роботи, особливо США, які мають тривалий досвід організації. реальність. Ревіталізація місцевої громади втілюється в побудові міцного фундаменту теоретичних і практичних наукових результатів для забезпечення реалізації соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах. Так, це дало змогу заснувати школи соціальної роботи в місцевих громадах при провідних університетах Сполучених Штатів. За останнє десятиліття в США було прийнято численні законодавчі та нормативні акти як на національному рівні, так і на рівні штатів, спрямовані на забезпечення соціальної роботи з дітьми в громаді. Було б корисно вивчити досвід американської соціальної роботи з дітьми в громаді, проаналізувати її особливості, програми соціальної підтримки дітей, які потребують допомоги, дізнатися більше про соціальну роботу в різних громадах США. Як для

української системи соціальної роботи, так і для науки і практики соціальної освіти.

Теоретична обґрунтованість сучасних підходів до соціальної роботи в громаді розкрита в працях зарубіжних авторів: Б. Бернштейн, М. Бопп, Дж. Гласс, Дж. Епштейн, С. Павлова, Д. Сандерс, Н. Томпсон, Р. Fernandez, М. Shepherd та ін.

Окремі аспекти соціальної роботи в громаді стали предметом наукових досліджень українських учених. Концептуальні ідеї та моделі соціальної роботи з дітьми в США (Т. Алексеєнко) [1]. Теоретико-прикладні аспекти соціальної роботи в громаді (О. Безпалько) [4]. Технічні характеристики соціальної та соціально-освітньої діяльності в громаді (Р. Винола) [11]. Роль соціальних працівників у громаді (Т. Веретенко) [14]. Спеціальності соціальної роботи з дітьми та молоддю в громаді (І. Зверева) [32]. Соціально-виховна діяльність з дітьми в громаді (А. Капська) [38]. Система соціальної роботи в громаді (К. Іващенко) [36]. Спеціальності організації та активізації громад (Т. Лях) [33]. Окремі аспекти теорії та методики соціальної роботи в громаді (Т. Семигіна) [58]. Нормативно-правове забезпечення роботи соціальних працівників у громаді (Г. Слосанська) [43].

Аналіз джерел наукових досліджень дозволив зробити висновок, що соціальна робота з дітьми в США не є предметом окремого наукового дослідження.

Мета дослідження: дослідити зміст, моделі та методичку соціальної роботи з дітьми США та визначити, як запровадити американський досвід в українську практику.

Відповідно до поставленої мети, сформульовано основні завдання:

- 1) Дослідити особливості формування соціальної роботи з дітьми США.
- 2) Охарактеризуйте зміст соціальної роботи з дітьми в США.
- 3) Проаналізувати моделі і технології соціальної роботи з дітьми в Сполучених Штатах Америки.

- 4) Визначте, як запровадити в українську практику досвід соціальної роботи з дітьми США.

Об’єкт дослідження: соціальна робота з дітьми в США

Предмет дослідження: шляхи впровадження передового досвіду соціальної роботи з дітьми в США в українську практику.

Залежно від предмета, цілей і завдань наукового дослідження застосовувалися комплексні взаємопов’язані *методи*. Загальнонаукові (аналіз, синтез, систематизація, узагальнення філософії, психології, соціології, педагогіки, історичної педагогіки, соціально-педагогічних досліджень, законодавчої бази досліджень, періодичних матеріалів) – демонстрація вихідних теоретичних положень, для формулювання основних концепцій дослідження; історико-структурний, композиційно-генетичний.

Джерельну базу дослідження складають: нормативно-правові акти (закони, постанови, накази, розпорядження уряду) США та України; сучасні українські та зарубіжні матеріали досліджень, результати, яких публікуються в статтях, тезах доповідей, збірниках наукових праць, матеріалах міжнародних та всеукраїнських конференцій, наукових періодичних та багатотомних серійних виданнях, особливо зарубіжних.

Практичне значення дослідження полягає у виокремленні можливостей запровадження досвіду США соціальної роботи з дітьми в практику української соціальної роботи; розробці рекомендації для соціальних працівників, які здійснюють соціальну роботу з дітьми.

Результати дослідження можуть бути використані соціальними працівниками центрів соціальних служб для сім’ї, дітей та молоді, спеціалістами служб у справах дітей, спеціалістами державних і недержавних організацій, які працюють з дітьми та їх сім’ями.

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати дослідження обговорено на науково-практичних конференціях, симпозіумах, семінарах, круглих столах, зокрема «Організація соціально-педагогічної і

корекційної роботи в умовах інклюзивної освіти» (Полтава, 2023), «Актуальні проблеми досліджень у галузі соціальної педагогіки і соціальної роботи» (м. Харків, 2023р.)

Структура кваліфікаційної роботи: робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків до них, загальних висновків, 2 додатків, списку використаних джерел (58 найменувань). Загальний обсяг дослідження становить 98 сторінок, із них 90 сторінок основного тексту.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ В СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ

1.1. Особливості організації соціальної роботи з дітьми в США

Досліджуючи соціальну роботу в США, можемо зазначити, що в основному вона зосереджена у громадах. Саме громада відіграє ключову роль у роботі з дітьми, їх захисті і розвитку. Тому стає доцільно вивчити специфіку роботи громад в США та з'ясувати їх зміст роботи з дітьми. Так, американський дослідник Р. Воррен вперше використав системний підхід до класифікації громад при вивченні особливостей функціонування громад у США. Він зазначив, що дослідження громади необхідно розглядати з п'яти різних точок зору, одну з яких він взяв за основу. Соціальна психологія (культурні зв'язки, цінності, відносини). люди та територія (екологічні чи демографічні аспекти місцевих громад); Процес діяльності (підхід, заснований на аналізі різних видів діяльності в межах спільноти). Функції соціальних систем (розглядаючи спільноти як такі, що виконують такі функції, як відтворення та споживання, процеси соціалізації, соціальний контроль, взаємодопомога тощо) [25, С. 11]. Тому дослідники запропонували та виокремили п'ять соціальних функцій місцевих громад, актуальних для даної території: функції розподілу та споживання, функції соціалізації особистості, функції соціального контролю, функції соціальної участі та взаємодопомоги.

Варто зазначити, що існує соціологічний підхід. Згідно нього громадою вважається локальна соціальна система, що складається із сукупності елементів, які перебувають у специфічних зв'язках і відносинах, утворюють спільне ціле і структуру яких можна змінювати [18]. М. Стейсі розглядає спільноти з цієї точки зору, стверджуючи, що однією з суттєвих характеристик спільнот є структура взаємопов'язаних соціальних інститутів, які охоплюють усі аспекти суспільного життя (сім'я, релігія, право тощо), зазначає, що вона існує в межах конкретного географічного району [11, С. 64]. Проте американський теоретик

Дж. Пол зазначає, що спроби класифікувати феномен «спільноти» та відносини в них мають чимало проблем. Класифікація використовує такі соціологічні категорії, як етнічна та расова приналежність, і визнає, що різні етнічно визначені особи живуть у різних громадах, містах, спільнотах інтересів, різних діаспорах тощо [22].

З огляду на проведений аналіз зазначимо, що в США спільноти є насамперед результатом різноманітних інтересів людей. Форма їх задоволення може бути пов'язана як з місцем проживання, так і з вирішенням конкретних проблем і потреб. Тому людина може слідувати своїм інтересам і брати участь у різних спільнотах одночасно.

Однак у сучасній практиці соціальна робота з дітьми, як вид професійної діяльності з реалізації соціальної політики, переважно практикується в умовах спільноти Сполучених Штатів, у певних соціально-економічних рамках.

На нашу думку, розглядаючи локальну громаду як своєрідне соціальне середовище, різні соціалізаційні функції громади сприяють соціальному розвитку дітей, засвоєння та відтворення ними соціального досвіду, на що, на мою думку, варто звернути увагу. Це робиться в процесі правильного виховання та навчання дітей за підтримки місцевої громади.

Так, О. Безпалько вивчаючи праці провідних американських фахівців і визначила основні соціальні функції місцевих громад:

1. Ціннісно-орієнтована функція, яка забезпечує прийняття соціальних цінностей членами спільноти. На цій основі формується особистісна система цінностей.

2. Культурні функції. Це передбачає формування особистісної культури на основі практичного і вибіркового засвоєння кожним членом спільноти соціокультурних традицій спільноти.

3. Нормативно-правові функції, засновані на встановленні суспільних норм і прикладах наслідування схваленого суспільством в індивідуальній поведінці.

4. Функції соціального контролю. Його суть полягає у виробленні системи колективних реакцій як санкції (покарання або заохочення) на поведінку членів спільноти, що відповідає соціальним цінностям суспільства.

5. Інтеграційні особливості. Мета – об'єднати людей через засвоєння поведінкових моделей, основою яких є визнання потреб [4, с. 78].

На нашу думку, саме на виконання цієї соціальної функції спільноти, яка відповідає потребам дітей у соціальному становленні особистості, варто звернути увагу на спільноти США як особливу соціальну організацію, що я думаю, навколишнє середовище.

На думку американського соціолога Р. Шефера, під місцевою громадою розуміють групу людей у природному середовищі з географічними, політичними та соціальними кордонами та з досить розвиненою комунікацією один з одним. Таке спілкування не завжди може бути жвавим, але має бути зрозумілим. Люди або групи взаємодіють у певній сфері для досягнення спільної мети [22].

У наукових поглядах на освіту Сполучених Штатів місцева громада визначається Ф. Хантером як група людей, які живуть на певній території та мають економічні, культурні, соціальні та особливі зв'язки, які ідентифікують себе як соціальні істоти. визначається як пов'язана спільнота людей [17, С. 218].

Подальше дослідження деталей соціальних проблем і потреб дітей у громадах США сприятиме, з одного боку, уніфікації напрямків соціальної роботи в громадах (соціальна профілактика негативних явищ, соціальна підтримка). Підтримка дітей, які не перебувають під опікою батьків, формування навичок здорового способу життя у неповнолітніх. Це дає змогу врахувати місцеву ситуацію, соціальні запити конкретної громади, але це потребує диференціації видів соціальної роботи та особливостей надання соціальних послуг у різних громадах.

В останні десятиліття особливості соціальної роботи з дітьми в американських громадах стали предметом наукового інтересу провідних зарубіжних психологів, соціологів і педагогів.

А. Глеггорн (2015), М. Хартфорд (2013) та Р. Міддлімен (2016) вивчали методи і форми соціальної роботи з дітьми. У своїх працях згадані вчені зосереджуються на методах індивідуальної та групової роботи, роботі з дітьми в місцевих громадах, методах соціальної роботи на вулиці. На думку вчених, зміст методів і форм полягає у вирішенні проблем з метою підтримки індивідуальності дитини та запобігання виникненню відхилень. Вчені підкреслюють тісну співпрацю між навчальними закладами та місцевими громадами США, яка включає різноманітні зусилля освітніх закладів, спрямовані на залучення зацікавлених членів громади та батьків до навчання дітей та освітнього процесу. Розробляються різні програм, які включають семінари для батьків, на яких розглядаються такі питання, як роль дітей та їхня громадянська, політична та академічна соціалізація.

У дослідженнях вчених Ф. Пула (1985), Дж. Адамса (2000) використовують термін «Шкільна соціальна робота». Вони підкреслюють, що школа є одним із найважливіших соціальних інститутів, у якому відбувається соціалізація особистості. Соціальна робота в США є невід'ємною частиною обов'язків соціального працівника, який спостерігає та аналізує поведінку дитини в школі, соціальне оточення однолітків, позашкільне життя дитини. У своїх працях учені зазначають, що в американських школах працюють соціальні працівники, які за підтримки вчителів, батьків і громади сприяють вихованню та соціалізації дітей і які за підтримки вчителів, батьків і громади вони не тільки виконують запропоновані завдання, а й сприяють вирішенню сімейних проблем. У США модель шкільного консультування впроваджено в усіх навчальних закладах, створюючи програми соціальної підтримки сімей з дітьми (програми консультування є невід'ємною частиною навчального процесу в США) та громадські сімейні центри. За потреби батьки учнів можуть отримати

необхідну допомогу, пораду чи інформацію про те, чим їхні діти займаються в школі.

Отже, проаналізувавши основні напрями американських наукових досліджень із соціальної роботи з дітьми в громадах США, ми вважаємо є результати досліджень українських вчених, присвячені різним напрямкам соціальної роботи з дітьми в США, які є важливими для нашого дослідження.

В науковій праці Ю. Олифіренко, поряд з аналізом освітньої системи США, наголошується на тому, що зараз у кожній школі Сполучених Штатів є соціальний працівник. Як зазначають дослідники, цей напрямок соціальної роботи спрямований на успішну адаптацію дітей до шкільного середовища та координацію дій сім'ї та громади для успішної соціалізації дитини в цілому. Водночас автори зазначають, що в США громадська соціальна робота здійснюється через систему дитячих груп (загальних і спеціалізованих). Так, після досліджень виявилось, що крім державних є ще й приватні організації, які надають підтримку та захищають права та інтереси дітей, такі як Бюро у справах дітей, Агентство захисту дітей тощо [49].

Історико-освітні аспекти розвитку соціальної роботи та професійної підготовки соціальних працівників у США розглянув М. Челік. Автор звертається до особистісно-орієнтованої освітньої складової соціальної роботи в США. Цей елемент був характерним для соціальної роботи в США з моменту її заснування і полягав у виховному впливі фахівців на клієнтів у процесі професійної соціальної допомоги. Особистісно-орієнтований навчальний елемент змінювався паралельно з розвитком соціальної роботи як професії, поступово набуваючи демократичних і гуманістичних ознак. З часом вона змінилася від авторитарної форми контролю до моделі професійних стосунків, що ґрунтується на гуманному партнерстві між соціальним працівником і клієнтом, заохочуючи соціального працівника та клієнта до самопізнання, адаптації, а також сприяла набуттю нових особистісних якостей, необхідних для успішної життєдіяльності [38, С. 153–155].

У дослідженні «Зарубіжний досвід соціальної роботи» С. Кубицького вказується, що громадські центри розвитку сім'ї та сімейного консультування є поширеним явищем у США. Діяльність у цих центрах має переважно психологічний та просвітницький характер, і їх основна мета – допомогти сім'ям і парам, чий стосунки між дітьми та батьками погіршилися через проблеми у стосунках. Автори цього дослідження стверджують, що з 20-х років: У 20 столітті поняття «соціальна робота» стало використовуватися разом із поняттям «соціальне забезпечення». Пізніше з'явилися такі поняття, як «система соціального забезпечення», що означає сукупність програм і установ, і «система соціальної роботи» — діяльність цих установ [57].

О. Мурашкевич зробив значний внесок у дослідження системи соціальної роботи в США. Так, він виділив певні принципи, на яких будували соціальні програми в США. Серед них регулярне оновлення змісту програм соціальної роботи, гнучкість, універсальність, важливість оцінки змісту програм, відокремлення основних і змінних елементів у програмах і соціальних проектах, усі аспекти соціальної роботи. Програми включають координацію дій інших суб'єктів та примусове залучення соціальних підприємств, передбачають двостороннє спілкування усіх зацікавлених сторін з питань, що визначають цілі, зміст, форми і засоби організації соціальної роботи з дітьми. Батьки залучаються до підготовки шляхом використання неформальних методів [52, С. 79].

В даний час велика кількість приватних агентств задіяна в системі соціальної роботи в Сполучених Штатах, широко поширена практика оплати послуг. Окрім соціальних закладів, які обслуговують людей з інвалідністю, існують також платні послуги, які допомагають дітям отримати освіту та здійснюють реабілітацію дітей, які постраждали від усіх видів насильства. Суттєвою рисою американської системи соціальної роботи з дітьми є її децентралізація. Процес децентралізації системи соціальної роботи в США спрямований на реалізацію багатьох соціальних програм на основі принципу

рівності фінансування федеральним центром, окремими органами державної влади та місцевого самоврядування [36, с.36].

Дослідження В. Безлюдної «Система соціальної роботи з сім'ями в США» показує, що система соціальної роботи з сім'ями в США працює ефективно лише за умови спільної взаємодії школи, сім'ї та громади, доводить, що це можливо. Тому основним завданням шкільних соціальних працівників під час виконання своїх обов'язків є налагодження взаємодії зі школою, батьками та громадою [3].

Науковець З. Бондаренко у своєму дослідженні «Організація волонтерської роботи майбутніх учителів суспільних дисциплін в умовах вищих навчальних закладів» стверджує, що соціальна робота в США спрямована на підвищення соціального добробуту і має власне спрямування. Вона повинна здійснюватися в процесі підготовки майбутніх учителів суспільних дисциплін до професійної діяльності [6].

У дослідженні Л. Віннікової «Система підготовки соціальних працівників у вищих навчальних закладах США» вказується, що соціальна робота в США характеризується орієнтацією на надання допомоги окремим особам і групам. Надання підтримки людям, особливо громадам, для покращення або відновлення їхніх можливостей функціонування в суспільстві [16, с.16]. У своїй книзі автор перераховує такі сфери практики для соціальних працівників в американських громадах: «Діти та молодь у сім'ї та суспільстві», тобто заклад, де студенти надають послуги дітям та молоді; «Люди похилого віку в сім'ї та суспільстві» – готує студентів до роботи в установах, які обслуговують людей похилого віку та їх сім'ї [16, с.16].

Також в дослідженнях Л. Віннікової та В. Поліщук «Підготовка висококваліфікованих фахівців соціальної роботи в США» зазначається, що підготовка соціальних працівників у Сполучених Штатах проводиться школами соціальної роботи, коледжами та університетами. Їхня програма пропонує три рівні підготовки: бакалавр, магістр і доктор з соціальної роботи. В останні роки,

на додаток до традиційних спеціалізованих навчальних програм, у Сполучених Штатах спостерігається збільшення інноваційних навчальних програм, які використовують технології дистанційного навчання. Загальні спеціалізації на рівні випускників включають роботу з окремими особами, сім'ями та групами. Така спеціалізація також називається прямою практикою або втручанням на мікрорівні [31, с. 217–220].

Отже, в результаті аналізу наукових поглядів американських та українських вчених щодо особливостей соціальної роботи з дітьми в американських громадах ми виявили, що в американській практиці соціальна робота з дітьми розподілена між школами, робота ведеться в тісній співпраці з сім'ями та громадами. У проаналізованих дослідженнях соціальна робота з дітьми пов'язується з діяльністю спеціальних установ, організацій і центрів, створених у місцевій громаді, що сприяє успішному процесу соціалізації дітей у суспільному житті.

1.2. Зміст соціальної роботи з дітьми в Сполучених Штатах Америки

У США посилилася роль держави в соціальній сфері, що пов'язано як з характером, так і з масштабом соціальних проблем, які стоять перед сучасним американським суспільством [18, С. 84]. Одним із головних напрямків соціальної політики є розвиток, організація та відродження територіальних громад, що є умовою забезпечення державою життєдіяльності територіальних громад і забезпечення їх основними засобами існування. Необхідність сильної національної соціальної політики визначається потребами суспільства. Громада є партнером суспільства у вирішенні його основних завдань, збереженні його моральних засад, соціалізації своїх дітей, розвитку його культури та економіки [15].

Соціальна робота з дітьми у громадах у Сполучених Штатах розвивалася протягом більш ніж 100 років завдяки впровадженню ефективної державної соціальної політики. Аналіз досліджень [13] показує, що соціальна політика в США реалізується в трьох основних напрямках:

- 1) Забезпечення базової фінансової стабільності.

- 2) Захист незахищених верств населення.
- 3) Забезпечення рівних можливостей для громадян.

Основою соціальної політики в США є принцип, який передбачає, що громадяни самі несуть відповідальність за свій індивідуальний добробут. На відміну від більшості інших країн, будується на принципах колективної громадської участі у фінансуванні через сплату податків, у Сполучених Штатах лише той, хто не може прогодувати себе та свої родини, покладаються на допомогу держави, громади чи етнічної групи [21].

Соціальна робота з дітьми в громадах США здійснюється на основі різних напрямів реалізації соціальної політики, тому важливо встановити закони та принципи, які є основними ідеями та правилами, які складають основу змісту. А спрямованість діяльності органів соціального захисту та допомоги дітям у територіальних громадах визначається водночас закономірністю суспільних процесів.

У сучасній літературі запропоновано поділ закономірностей соціальної роботи на дві групи [58].

- 1) Закономірності функціонування та розвитку організацій соціального супроводу.
- 2) Сутнісний зв'язок і діалектика між суб'єктом і об'єктом соціальної діяльності.

В американській науковій думці другий підхід вважається більш поширеним, оскільки закони (соціальні закономірності) є найбільш суттєвими, необхідними, встановленими та повторюваними зв'язками всіх аспектів і компонентів соціальних явищ, процесів і систем, виразом повноти життєдіяльності людей у всіх формах прояву [21, с.219].

А. Капська досліджує закономірності соціальної роботи та визначає їх як суттєві елементи, що виникають під час взаємодії суб'єктів соціальної роботи та визначають характер і спрямованість їх впливу на розвиток конкретних соціальних явищ і відносин [38]. Визначений підхід у соціальній роботі є характерним для всієї США. Це пов'язано з тим, що соціальні

працівники беруть участь у соціальному вихованні та захисті дітей, які є мешканцями відповідних громад.

Вивчаючи зміст соціальної роботи з дітьми в громадських громадах США, варто звернути увагу на те, що на розвиток сучасної соціальної роботи в США великий вплив мають принципи системи Ельберфельда. Можна виділити основні з них [20]:

Самостійність кожного соціального працівника у врахуванні побажань клієнта та централізація загального керівництва соціальною роботою в дочірніх організаціях.

– Індивідуальна допомога для детального обстеження кожного клієнта.

- Надання соціальної допомоги найбільш незахищеним верствам населення.

Американський науковець Д. Ройс (2016) [23] визначає принципи як основні вимоги, які слід пред'являти до змісту, форми та методів соціальної роботи з дітьми в громаді. На думку науковця, у процесі роботи в громаді соціальним працівникам важливо дотримуватись таких принципів:

- гуманістичні принципи, засновані на ідеї, що люди та суспільство мають здатність змінюватися. Громада – це динамічна структура з різними функціями. Вона розвивається і змінюється під впливом соціально-економічних умов життєвого досвіду;

- принцип об'єктивності. Це можна розуміти двояко. У широкому розумінні — це вивчення законів, закладених в об'єкті, незалежно від суб'єктивного ставлення до нього. У вузькому розумінні, визнання ситуації кожної спільноти поза власними ілюзіями та упередженнями без абсолютизації минулого досвіду;

- принцип системності полягає в тому, що місцева громада є органічним цілим, що складається зі складної системи структурних елементів і функціональних взаємозв'язків, які взаємопов'язані. Дії над будь-яким елементом впливають на всю систему та інші елементи;

- принцип сімейноцентризму вимагає, щоб при наданні соціальної підтримки інтереси сім'ї завжди були пріоритетними над правами суспільства, держави тощо;
- принцип толерантності полягає у професійній стриманості та незасудженні расових, національних, релігійних чи поведінкових ознак, що відхиляються від нормальних стереотипів чи «норм»;
- принцип позитивного іміджу громади, заснований на розумінні інститутів громади як природного середовища для розвитку характеру.

Одним із основних змістовних принципів соціальної роботи, що лежить в основі реалізації гуманістичних ідеалів, вважається принцип соціальної справедливості, який є ідеологічною цінністю, закріпленою в документах міжнародного співтовариства - ООН, Міжнародній федерації соціальних працівників та ін. На основі цього принципу можлива узагальнена оцінка суспільних відносин у конкретній територіальній громаді [15, с.18].

Про принципи соціальної справедливості йдеться в роботі американського дослідника Д. Роулза, який визначає два основні принципи, що сприяють соціальній справедливості: це принцип свободи, кожен має рівний доступ до свобод (прав і благ); принцип нерівності, згідно з яким нерівність є прийнятною, якщо вона спрямована на користь найменш забезпечених. Вчені вважають справедливість чесною і визначають поняття «загальна справедливість», яка виявляється в стабільності суспільства, збалансованості інтересів людей у незадовільному соціальному становищі [22, С. 49].

Рада з питань освіти соціальної роботи визначила наступні суб'єкти соціальної роботи з дітьми в громадах Сполучених Штатів: державні соціальні служби, соціальний захист дітей; корекційна робота; психіатрична соціальна допомога; соціально-медична діяльність; соціальна робота в школах, в установах, які займаються питаннями громади, робота в агентствах соціального планування [25, С. 271]. Клієнтами громадської соціальної роботи

в Сполучених Штатах є майже всі навчальні заклади та сім'ї з дітьми певного типу, у тому числі багатодітні неповні сім'ї та прийомні (фостерні) сім'ї, сім'ї, в яких один з батьків є інвалідом або виховує дитину з інвалідністю. з дітьми-сиротами, діти, позбавлені батьківського піклування, діти з функціональними обмеженнями, жертви домашнього насильства, покинуті бездомні діти, сім'ї з дітьми, які мають девіантну поведінку [33].

Зміст соціальної роботи з дітьми в громаді надзвичайно різноманітний. Її універсальність важлива не тільки для розвитку науки і практики, а й для професійної підготовки соціальних працівників, оскільки забезпечує надійні критерії диференціації спеціальностей [15, С. 158].

Наукові дослідження [4] показали, що соціальна робота може бути організована на державному, регіональному, місцевому та індивідуальному рівнях залежно від спрямованості та змісту.

Зміст соціальної роботи з дітьми в громадах державного рівня в США визначається законодавчою базою та соціальною політикою штату, а також розвитком і впровадженням національних систем соціального захисту.

На регіональному рівні соціальної роботи з дітьми в громадах США відбувається реалізація законодавчих та нормативних актів в соціальній сфері, які реалізуються з урахуванням особливостей конкретних сфер, таких як економічні, природні, етнічні. [23, С. 172].

Дослідження [27] дозволяють зробити висновок про максимальне врахування особливостей соціальних проблем, властивих даному суспільству, і визначити організації та експертів, які можуть брати участь у їх вирішенні. На думку Дж. Міджея [19], соціальна робота на рівні громади – це безпосередня робота з конкретними особами чи групами, які звернулися за допомогою до конкретних соціальних послуг.

Якщо розглянути зміст соціальної роботи в громаді, то виявимо, що він визначається такими факторами: громада забезпечує умови для соціалізації особистості, оскільки в ній є поле різних соціальних структур,

соціальнокультурних норм і правил, які формують персональну систему цінностей кожної особистості [4, с.16].

За словами М. Дельгадо, соціальна робота з дітьми в громаді полягає в цілеспрямованому виконанні програм, роботі з дітьми та сім'ями, розв'язанні конфліктів у стосунках між мешканцями громади, вирішенні освітніх проблем, проблем зайнятості, організації культурно-дозвілєвої діяльності, охорони здоров'я [13].

Водночас науковці притримуються думки, що зміст соціальної роботи полягає в організації процесів адаптації до суспільства, профілактики, ресоціалізації, соціалізації, реабілітації конкретної вікової та соціальної групи [13].

Основний зміст соціальної роботи з дітьми в громадах США складається з різноманітних змістовних сфер діяльності: соціальної допомоги, соціальної реабілітації, соціального обслуговування та соціальної профілактики. Вони реалізуються в практичній діяльності соціальних працівників з використанням різноманітних моделей і технологій соціальної роботи [26, С. 160].

Науковець Г. Фергюсон визначає напрямок соціальної роботи як спосіб визначення змісту соціальної роботи відповідно до поставлених цілей [14].

Надання соціальної допомоги в практиці соціальної роботи дітям у громадах у США здійснюється безкоштовно. Критерієм надання соціальної допомоги є саме рівень потреби дитини або сім'ї, в якій дитина росте. Для визначення рівня потреби введено поняття «рівень бідності». Автори, які розробили офіційний показник бідності в США, заснували свої розрахунки на вартості мінімального харчування для сім'ї з чотирьох осіб. Вони дійшли висновку, що бідні сім'ї витрачають одну третину свого доходу на їжу, і, потроївши витрати на забезпечення основних потреб сім'ї, запропонували визначити дохід [14].

У результаті зростання цін рівень бідності коригується щорічно, що призводить до нижчого рівня бідності в сільській місцевості, ніж у містах, а офіційні рівні бідності не відповідають мінімальним потребам дітей в

американських громадах. За підрахунками столичних економістів, «середньостатистичній» родині для забезпечення базового рівня життя необхідно близько 18-20 тис. доларів. Таким чином, у багатьох штатах виплати прив'язані до середнього доходу домогосподарства, а не до рівня бідності, що допомогло стабільно підтримувати рівень бідності в нормальних межах у Сполучених Штатах[10].

Соціальні послуги для дітей у громадах США досягаються через: надання членам громади різні пільги, гарантовані державою в законодавчому процесі; надання різних видів матеріальної підтримки малозабезпеченим сім'ям з дітьми; психологічну підтримку клієнтів у складних життєвих ситуаціях; надання різноманітних консультаційних послуг дітям у громадах Сполучених Штатів; створення мережі організацій, що надає культурно-просвітницькі та фізично-реабілітаційні послуги дітям і гарантує змістовне дозвілля в громаді [16, с.45].

Соціальні послуги дітям у місцевих громадах надає система національних, державних і приватних спеціалізованих установ Сполучених Штатах: це організація груп спеціального професійного навчання для батьків; підтримка їх працевлаштування; догляд за дітьми батьків, які працюють вдень і вночі; організація обслуговування молодих матерів у міських оздоровчих закладах; організація та підтримка служб захисту дітей, які постраждали; організація та інспектування дитячих будинків, співпраця з прийомними сім'ями, моніторинг адаптації дітей до нових сімей; розвиток соціальних послуг, таких як допомога дітям у доступі до освіти та допомога батькам у веденні домашнього господарства [17].

У відповідних екстремальних ситуаціях соціальні служби піклуватимуться про дітей незалежно від рівня достатку сім'ї. В інших ситуаціях цей вид соціальної послуги надається іншим сім'ям за плату. Місія надання соціальних послуг для дітей у громадах США включає усиновлення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [6, С. 16]. Соціальна робота з дітьми в громадських установах у Сполучених Штатах

зосередила велику увагу на наданні соціальних послуг дітям, які покинули дім і стали бездомними. Функціонують притулки та гуртожитки, проводяться індивідуальні та групові консультації, бесіди. Проводиться взаємодія з батьками з метою повернення дитини в сім'ю, підтримка сімей, які возз'єдналися з дітьми, тощо. Існують також «служби довіри», які надають безкоштовні послуги «дітям вулиці» на рівні громади [23, с.234].

Реінтеграція дітей у громади в Сполучених Штатах насамперед спрямована на відновлення освітніх можливостей у громаді, захист прав сімей, які перебувають у кризовому стані, і зміну соціального та сімейного статусу окремих сімей. Таку роботу проводять шкільні соціальні працівники та спеціалісти соціального захисту населення. Реінтеграція націлена на людей у суспільстві, які зазнали різних форм психологічного, фізичного та сексуального насильства, які потребують медичної або професійної реабілітації. Робота спеціалістів із соціальної реабілітації в місцевих громадах спрямована на зміцнення сімейних зв'язків, подолання відчуженості між членами, налагодження міжособистісних стосунків у громаді, підтримку професійного та соціального розвитку дітей [11] .

Соціальна профілактика в соціальній роботі з дітьми в громадах США має комплексний характер і передбачає інформаційні, просвітницькі, психологічні, організаційні заходи, засновані на своєчасному виявленні та корекції негативних факторів, у поведінці, здоров'ї, організації життєдіяльності та дозвіллі [2, с. 35]. Метою соціальної профілактики є не тільки попередження розвитку негативних явищ, а й створення умов для повноцінного функціонування суспільства та підтримання життєдіяльності особистості. У найширшому розумінні соціальна профілактика спрямована на підвищення якості життя людей, збереження і зміцнення їх здоров'я. Всесвітня організація охорони здоров'я (ВООЗ) вважає, що здоров'я – це гармонійне поєднання фізичного, психічного та соціального благополуччя, а не лише відсутність фізичних хвороб і від. Основними формами профілактичної роботи з дітьми в громадах США є превентивні програми та запобіжні заходи [20,

с.348]. Профілактичні заходи — це спеціально організована взаємодія учасників профілактичної діяльності (професіоналів або волонтерів) з представниками цільової групи з метою попередження соціальних проблем або подолання їх індивідуальних причин.

Сьогодні американські вчені та експерти довели, що індивідуальними профілактичними заходами можна впливати на обмежену кількість проблемних факторів. Якщо причини проблеми носять поверхневий характер і не мають нічого спільного зі світоглядними уявленнями, то профілактичну роботу з дітьми в громаді краще організовувати лише у вигляді самостійних і не пов'язаних між собою заходів. Вони загалом впливають на спосіб життя громади, і їх усунення не потребує істотних змін у соціальному середовищі. У більшості випадків профілактичні заходи ефективні лише в комплексі з іншими заходами в процесі реалізації відповідної профілактичної програми.

Профілактична програма — це спеціально розроблений комплекс (система) заходів, спрямованих на попередження певної соціальної проблеми (або кількох взаємопов'язаних проблем). Профілактичні програми дають змогу повною мірою реалізувати складні методи соціальної профілактики. Ця програма в основному включає діяльність у різних напрямках профілактики та залучення до її реалізації фахівців із різних дисциплін, співпрацю установ та організацій, зацікавлених у запобіганні проблемам [12, с. 14].

Американський вчений Дуглас Кірбі [18] проаналізував та визначив характеристики ефективних програм запобігання ризикованій поведінці серед дітей у громадах США. У рамках програми формуються не лише знання, а й мотивація до відповідальної та безпечної поведінки. Окрім відповідних навичок поведінки, у дітей формується впевненість у тому, що вони можуть успішно застосовувати набуті знання та навички в реальному житті. Ефективні програми включають не менше 14 занять і проводяться в малих групах. В основу програми покладено певні принципи та норми, які включені у вигляді основних повідомлень кожного уроку. Програма дозволяє дітям практикувати

навички перспективного моделювання в житті. Ефективні програми включають наставництво однолітків однолітками [12, с.82–83].

Реалізація цих програм соціальної роботи з дітьми в громадах США забезпечується, насамперед, зусиллями державних органів. Служба захисту дітей (CPS) – це державна агенція в багатьох штатах Сполучених Штатів, яка відповідає за захист прав дітей, надання соціальних послуг дітям, молоді та сім'ям, а також запобігає жорсткому поводженню з дітьми та зневазі. Деякі штати використовують інші назви для агентства, наприклад, Департамент громадського догляду за дітьми та сімейних послуг (DCFSC), «Департамент соціальних послуг» (ДСС), «Служба надання соціальних послуг» (ДСС) [23].

Крім того, важливою умовою забезпечення соціальної роботи з дітьми в громадах США є налагодження співпраці державних і федеральних установ і служб з недержавними та місцевими установами. Для такої співпраці в США була створена Національна асоціація організацій (Children's Library Services Association), яка прагне налагоджувати зв'язки та співпрацювати з національними організаціями, які здійснюють соціальну роботу для дітей у місцевих громадах. [17, с.94].

Мережа організацій, що входять до складу Асоціації (ALSC), включає понад 300 установ по всій території Сполучених Штатів, а сфери їх діяльності включають: підтримка дітей із малозабезпечених сімей, соціальний захист населення, сімейна терапія, надання послуг денного догляду, послуг з ведення домашнього господарства, інформаційних послуг тощо [18, с.92].

Однією з організацій, що входять до складу Національної асоціації організацій, є Американська федерація захисту дітей (Child Welfare Federation of America). Її метою є забезпечення благополуччя американських дітей та їхніх сімей, а також покращення догляду за дітьми та пологів. Послуги для дітей, позбавлених батьківського піклування, покинутих, безпритульних. Ця організація координує діяльність соціальних працівників на місцевому рівні та залучає місцеву владу для виявлення та надання необхідних послуг дітям у громаді [22, с. 78].

Забезпечення безпеки та добробуту дітей є головним пріоритетом для соціальних служб і постачальників послуг з догляду за дітьми в американських громадах. З метою подолання наслідків екстремальних ситуацій, регіональних катастроф і незвичайних природних явищ створено організації, які опікуються дітьми, які стають жертвами таких незвичайних ситуацій. Child Care Aware of America - це перша національна спроба підготувати програми догляду за дітьми під час ліквідації наслідків стихійних лих. Щоб забезпечити безпеку дітей, державні установи (SSAA) надають послуги дітям та їхнім родинам після катастроф. Організація використовує низку унікальних інструментів для допомоги дітям та родинам у подоланні наслідків трагедій, а також ресурси для запобігання насильству над дітьми та молоддю[14].

Не менш важливим є надання освітніх послуг, що забезпечують високоякісну та доступну освіту американським дітям. Однією з недержавних організацій, яка відповідає за надання можливостей місцевим громадам для надання освітніх послуг, є Дитяча освітня асоціація. Організація має на меті забезпечити якісну освіту та розвиток дітей від народження до раннього підліткового віку у співпраці з жителями місцевої громади. Асоціація також створює умови для професійного зростання вчителів та запрошує до співпраці в наданні освітніх послуг фахівців різного профілю, зацікавлених у задоволенні освітніх та виховних потреб дітей [19, с. 98].

Місія Клубів хлопчиків і дівчаток Америки полягає в тому, щоб створити середовище, в якому молоді люди можуть повністю розкрити свій потенціал як продуктивні, турботливі та відповідальні члени своїх громад і громадян Сполучених Штатів. Клуби хлопчиків і дівчаток Америки забезпечують: навчання та розвиток, наставництво та підтримку з боку дорослих професіоналів, програми розвитку та семінари, а також коучинг щодо кар'єри, який залучає членів місцевої громади до просування професійній сфері.

Таким чином, соціальна робота з дітьми в громадах Сполучених Штатів характеризується переважно федеративною структурою за підтримки

державних установ. В останні десятиліття в США діє ефективна схема, за якою штати розробляють і фінансують соціальні програми із залученням різних відомств, а федеративні організації самостійно або спільно з місцевими органами влади здійснюють їх реалізацію на місцях.

1.3. Основні етапи становлення соціальної роботи з дітьми в Сполучених Штатах Америки

Соціальна робота з дітьми лежить біля витоків становлення системи соціальної роботи в США. Це відбувалося в ході історичного розвитку американського суспільства і становлення системи соціальної роботи в США.

Варто зазначити, що неоднорідність американського суспільства в 15 столітті призвела до того, що громади відрізнялися у своїх підходах до розуміння соціального добробуту дітей. У більшості випадків його зміст визначався ідеологічно-релігійним баченням засновників цих громад. Для деяких з них народжувалися деспотичні авторитарні режими, що в цілому відбивалося на їхніх поглядах на виховання дітей. Наприклад, згідно з колоніальним законом, прийнятим у штаті Массачусетс у 1628 році, «невиховані» діти, які не слухалися батьків, могли бути засуджені до смертної кари. Діти вважалися переважно власністю своїх батьків, мали мало власних прав і не були захищені від жорстокого поводження [21, с.78].

На кожному етапі розвитку суспільство виконує певні функції та надає підтримку нужденним. Спосіб реалізації цих функцій поступово змінювався в ході розвитку суспільства в цілому. З моменту зародження сучасного суспільства ці функції реалізовувалися через інститут сім'ї та систему родинних зв'язків. З часом ці громадські організації змінювалися. Спочатку вони передали свої обов'язки іншим громадським організаціям: церквам, релігійним організаціям, професійним асоціаціям. Потім у приватні благодійні організації. Водночас американська держава прагнула виробити власний підхід до побудови місцевих громад і власної системи соціальної роботи як інституту організації суспільного життя.

Розвиток державної допомоги часто пов'язують із християнською традицією, яка ґрунтується на вірі в те, що світ будується на добрих справах. Тому, на нашу думку, одним із наріжних каменів соціальної роботи з дітьми в США є саме утвердження християнської традиції в американському суспільстві. Незалежно від того, на яких засадах ґрунтується соціальна робота (релігійні переконання чи гуманістичні принципи), її основною метою є надання допомоги нужденним людям [24].

З кінця 16 ст. і першої половини 17 ст. Церква почала засновувати школи, де діти з бідних сімей могли вільно навчатися письма й арифметики, а також базових християнських знань. Водночас у Північній Америці почали створюватися протестантські парафіяльні громади з розвиненими системами взаємодопомоги та соціальної підтримки. Така допомога включала різні форми, включаючи переселення бідних членів сім'ї; відвідування сусідів з компенсованими сніданками з боку місцевої громади, надання медичної допомоги. Кінець 18 ст. У Сполучених Штатах такі явища, як велике пробудження, Американська революція та прийняття Декларації незалежності призвели до змін у підході до розуміння допомоги. Основою нової ідеології була концепція свободи совісті, релігійної незалежності, людських стосунків у суспільстві. Перша поправка, ратифікована в 1789 році, надала релігійним організаціям право створювати благодійні організації. Релігійні та інші добровільні організації створювалися за рахунок приватних пожертвувань і не оподатковувалися [25, с.97].

Ми класифікували етапи за такими критеріями: здійснення соціальних реформ; інституалізація соціальної роботи з дітьми; нормативно-правове забезпечення соціальної роботи в громадах США.

Фаза I *приватної філантропії* (кінець 18 століття до кінця 19 століття). Шотландський проповідник Т. Чалмерс взяв на себе турботу про бідних у Глазго і створив систему волонтерів для допомоги бідним. Волонтери зустрічали потребуючих, підтримували та підбадьорювали їх. На нашу думку, волонтерська система є тим зародком, з якого сформувалася система

соціальної роботи в США. У 1843 році ідеї Чальмерза будуть застосовані американцем Р. Хартлі, який, спираючись на досвід свого попередника, заснував Нью-Йоркську асоціацію з покращення умов бідних. Пізніше такі групи з'являться в багатьох інших містах Сполучених Штатів[18].

Слід зазначити, що на початку 19 століття соціальна робота в США розвивалася, як і в інших розвинутих країнах, і складалася з тих же елементів, що і в європейських країнах. Це були установи, організовані та фінансовані переважно з місцевих бюджетів. Держоргани були готові надати певну допомогу нужденним, уникаючи надання грошових субсидій.

Більшість дослідників, які досліджують витoki соціальної роботи, вважають, що саме в цей період філантропія почала активно розвиватися в Америці, рухаючись у цьому напрямку до вимог християнської філантропії і, з одного боку, суворі закони економічної конкуренції – з іншого, які ставлять бідних і незахищених членів суспільства в скрутне становище. До появи соціального страхування та розвитку національних систем соціального забезпечення приватна філантропія була найпоширенішим і ефективним способом боротьби з соціальними проблемами не лише в США, але й у багатьох інших економічно розвинених країнах світу[16, с. 153].

Український науковець З. Бондаренко аналізує підходи до визначення волонтерства, яке ототожнюється вітчизняними та зарубіжними вченими з поняттям «волонтерська діяльність», а дослідники пояснюють сутність цього явища так: зазначає, що воно трактується як некомерційна діяльність без винагороди чи просування, що спрямована на добробут і процвітання громади та суспільства в цілому; добровільна діяльність, що заснована на ідеї безкорисливого служіння гуманітарним ідеалам людства, а не на переслідуванні таких цілей, як прибуток, оплата чи задоволення; основи функцій публічних інститутів і форми громадянської активності громадян, народні ідеали доброзичливості та милосердя [6, с.210]. Дослідники встановили, що волонтерська робота в США, спрямована на підвищення соціального добробуту, має свою спрямованість і форму самовідданої праці,

які використовуються в процесі підготовки майбутніх соціальних працівників до професійної діяльності [6, с. 215].

До 70-х років 19 століття в США вже було створено багато благодійних організацій. Товариство для поліпшення умов життя бідних (засноване 1840), Товариство допомоги дітям було засновано в 1853 році К. Брейсом, який був стурбований важким становищем бездомних і дітей, які перебувають у притулку в Нью-Йорку. Щороку Товариство допомоги дітям відправляло тисячі безпритульних дітей на Захід, щоб прогледувати сільські родини [10].

У Північній Америці були створені різні організації для порятунку дітей, у тому числі Асоціація допомоги звільненим (1861), Американська асоціація соціальних наук (1865) і Асоціація добробуту (1874) [29].

У 1869 році в США була створена Асоціація благодійних організацій, яка мала наукову базу та координувала різноманітну благодійну діяльність. Поступово уявлення про благодійність як добровільний вид діяльності поступилися місцем уявленням про соціальну роботу як систематичну, організовану та професійну допомогу малозабезпеченим [19, с.11].

Вважається, що цей етап відіграв провідну роль в активізації процесу професіоналізації соціальної роботи та організації системи формальної освіти соціальних працівників у США з використанням форм і методів індивідуалізованої соціальної допомоги [13].

В рамках існуючих на той час приватних організацій сформувалися два основних підходи до філантропії. Перший передбачав надання індивідуальної підтримки нужденним людям і здійснювався членами організованих благодійних організацій. Другий був спрямований на здійснення далекосяжних соціальних реформ і здійснювався в рамках руху «Сетльмент».

Ці два підходи традиційно називали «роздрібним» і «оптовим». У «роздрібній торгівлі» це означає індивідуальну роботу з клієнтом, а в «роздрібній торгівлі» це означає індивідуальну роботу з клієнтом.

«Опт» - Робота в громаді. Члени організованих благодійних організацій насамперед прагнули вирішити соціальні проблеми, працюючи з окремими

особами та родинами, вважаючи, що покращення характеру бідних є ключем до викорінення бідності. Активісти руху «примирення» вважали, що причиною невдач і важкого економічного становища людини є не її особисті якості, а несприятливі умови навколишнього середовища. Якщо загальна соціальна ситуація змінюється на краще, то неминуче вирішуються життєві проблеми окремої людини, сім'ї, громади в цілому [29, с.16].

У 1872 році К. Брейс опублікував книгу під назвою «Небезпечні класи Нью-Йорка та двадцять років робота серед них», яка висвітлювала реальність знедолених людей, що живуть у Нью-Йорку. Особливу увагу привертають ті частини, де автор характеризує важке становище дітей, які проживають у бідних районах. Дослідники роз'яснюють особливості трудової та соціальної терапії таких дітей, а також необхідність підтримки дітей, які живуть у складних життєвих умовах і не мають належних умов для дисципліни та розвитку [49, с.168].

Починаючи з 1874 року члени приватних благодійних фондів, релігійних організацій і представники кількох північних штатів почали проводити конференції для обговорення питань людського життя [23].

II етап (кінець 19 - початок 20 століття) - становлення соціальної роботи з дітьми в громаді. Як відомо, громада є невід'ємною частиною будь-якого суспільства. На початку 20 століття одним із центрів такої роботи з дітьми в США були громади [46, С. 16]. Потрібно зазначити, що основа соціальної роботи з дітьми в громаді в цей період характеризувалася широким розвитком спеціально створених громадських центрів.

Першим засновником громадського центру був С. Барнетт, який відкрив у 1884 році в бідному районі Лондона благодійну компанію Toynbee Hall, яка стала центром соціальної допомоги місцевим жителям. З тих пір Тойнбі-Хол надихнув на створення понад 400 благодійних організацій в американських містах. За аналогією з європейськими мікрорайонами їх почали називати поселеннями, а їх мережі почали широко розвиватися наприкінці XIX століття [54, с . 65]. Рух поселенців швидко поширювався у великих містах США. У

1886 році житель Тойнбі-Холлу С. Койт відкрив у Нью-Йорку перший в Америці центр поселення під назвою «Сусідська гільдія». У 1886 році в США було вже 44 поселення, а до 1911 року їх кількість досягла майже 400 [23].

Ідея руху поселенців полягала у визнанні того, що бідність і проблеми людей спричинені соціальним середовищем і потребують змін. Перші будинки для поселенців у Сполучених Штатах були побудовані в кінці 19 століття. Першими поселенцями в таких осередках були діти священнослужителів, які, були представниками середніх і вищих верств суспільства, але жили вони з бідними, щоб відчутти на собі всі труднощі життя знедолених. Фахівці цих центрів прагнуть покращити життя бідних, навчають їх моральним цінностям і професійним навичкам, а також зобов'язуються подавати петиції до законодавчих органів щодо зміни умов життя таких людей [11].

У перші десятиліття експерти з поселення перетворили місцеві громади на політичні сили. Завдяки їхній активній діяльності були прийняті закони про регулювання дитячої праці, охорони здоров'я, відкриті дитячі садки, започатковано послуги тимчасових нянь, створено місцеві парки та ігрові майданчики для дітей. Центри мали передусім експериментальний характер і були спрямовані на допомогу в пошуку роботи, надання медичних послуг, організацію дозвілля та впровадження різноманітних форм неформальної освіти для місцевого населення [22, с. 130].

У той час першим оплачуваним соціальним працівником був виконавчий директор благодійної організації. Наприкінці 19 століття держава почала наймати магістратів для підготовки фахівців для допомоги маргінальним групам.

Основоположником соціальної роботи в США вважаються Дж. Адамс і М. Річмонд, які розгорнули свою філантропічну діяльність саме в той час, коли формувалася соціальна робота з дітьми в громаді. М. Річмонд є автором багатьох книг із соціальної роботи, наприклад, *Friendly Visiting among the Poor: a Handbook for Charity Workers* [27]. У 1917 р. М. Річмонд опублікував монографію «Соціальна діагностика», в якій вперше зроблено спробу

визначити теоретико-методологічні принципи соціальної роботи [3]. У цій монографії автор детально аналізує запропоновані нею методи соціальної роботи, розповідає про важливість особистісного підходу при виборі допомоги особам і сім'ям, які опинилися в складній життєвій ситуації. Ця книга та навчальний посібник «Що таке соціальний випадок?» були опорою навчальних закладів з підготовки професійних соціальних працівників, які почали активно функціонувати в 30-40-х роках ХХ століття у США та Європі [27, С. 37]. На думку М. Річмонда, соціальні працівники є прихильниками системи діалогу з клієнтами на ранніх етапах, зустрічі з декількома членами сім'ї, зібраними у знайомій обстановці, кожен з яких бере участь у розвитку історії клієнта [27, с. 36].

Національна федерація споживачів була заснована в США в 1890 році і під керівництвом свого лідера, соціального працівника Ф. Келлі, відкривала місцеві відділення в найбільших громадах і проводила кампанії проти дитячої праці. Реалізувала і досягла наступних вимог до людей - була гарантована заробітна плата та скорочені робочі дні[18].

Саме у 90-ті роки 19 століття. Е. Ворнер опублікував перший в Америці підручник із соціальної роботи під назвою «Американські благодійні організації», а в 1898 році відкрилася перша школа соціальних працівників. Того ж року Нью-Йоркська школа філантропії почне видавати серію навчальних програм для волонтерів і доброзичливих відвідувачів і запровадить для них річну програму навчання. Пізніше ця школа стала Колумбійським коледжем соціальних працівників. Для проведення такої роботи необхідно було розробити програми підготовки фахівців. Перші навчальні програми для соціальних працівників наголошували на тому, що необхідно навчитися змінювати середовище за допомогою реформ, а також змінювати особистість, щоб краще функціонувати в суспільстві [25, с.54].

III етап (поч. 20 ст. - 30-ті рр. 20 ст.) - професіоналізація соціальної роботи. На думку соціологів, поява соціальної роботи в школах тісно пов'язана з розвитком капіталізму в США, коли аграрно-промислові Сполучені Штати

перетворилися на потужну індустріальну державу. Розвиток нових видів промисловості сприяв міграції населення з інших країн і в кінцевому підсумку призвів до необхідності спеціалізації в соціальній роботі. За сучасної соціально-економічної ситуації все більш гостро постало питання реформування школи, яка б відповідала вимогам часу. Більшість учнів були незалежними працівниками, і багато з них були дітьми іммігрантів, які не могли вмістити шкільні програми, розроблені для дітей із сімей із середнім рівнем доходу. Дітям було важко освоювати нові програми, і вони потребували кваліфікованої підтримки спеціалістів, щоб допомогти їм адаптуватися до нових ситуацій [45, с.263].

Слід підкреслити, що в США на початку 20 ст. поряд з поняттями «благодійність» і «філантропія» почав вживатися і термін «соціальна робота». На даному етапі на державному рівні посилюється розвиток соціальної роботи в школах. Водночас федеральний уряд розширив місцеві повноваження щодо освіти та охорони здоров'я та посилив зусилля, щоб підвищити їх стандарти. У цей же період педагог Н. Партон вводить поняття «соціальний працівник» [24].

Наприкінці 20 століття Р. Хантер опублікував книгу «Бідність», присвячену аналізу соціально-економічних умов життя США. Особливу увагу він приділив розкриттю причин бідності та опублікував результати своїх статистичних досліджень. Автор був добре знайомий із умовами соціального життя малозабезпеченої верстви населення, оскільки працював в університетській резиденції Нью-Йорка і зібрав багато фактів, корисних для аналізу проблеми бідності та розкрив особливості життя населення з низьким доходом. Тому до бідних він відніс працюючих, які становили 20% від загальної кількості малозабезпечених. Р. Хантер підрахував, що з 82 мільйонів американців 10 мільйонів живуть нижче за прожитковий мінімум, а 4 мільйони живуть у злиднях, покладаючись лише на жебракування і волонтерів [28].

Соціальні працівники не були штатними працівниками шкільної системи, а працювали в школах за кошти інших установ та громади. У Нью-

Йорку це був так званий будинок для поселення, який спонсорував соціальних працівників. Їхньою метою була робота над різними проектами між школами та новими іммігрантськими громадами. У Бостоні Жіноча асоціація освіти спонсорувала «учителів-відвідувачів», які працювали як у соціальних установах, так і в школах. Психологічна клініка Гарвардського університету відкрила програму для учителів, що дозволило психологам створити план узагальнення соціальних характеристик дитини та надати рекомендації педагогам [20, с.46]. Наукові джерела свідчать, що соціальні працівники намагалися розширити та індивідуалізувати свою роботу, а також виконувати виховні завдання. Вони відповідали за «благополуччя дитини» і докладали всіх зусиль для співпраці між школами та родинами.

Перша половина 20 ст. Ця система характеризувалася підвищеною увагою до студентського життя в позакласній діяльності, що, мабуть, було однією з найважливіших змін у соціальній роботі того часу. Розвитку соціальної роботи в США сприяв спеціалізований розгляд проблем студентів і молоді, вперше розпочатий в Оксфордському університеті (Oxford University) в першій половині 20 століття. Тому президент Університету Небраски (University of Nebraska) першим створив соціальні служби. Він створив факультетський комітет, відповідальний за пошук послуг, а потім найняв тимчасових співробітників, щоб допомагати студентам вирішувати проблеми. У 1919 році Єльський університет також створив спеціалізовану службу для надання консультацій студентам [17].

На Національній конференції благодійних організацій і виправних установ, 1916 р. (National Charity and Corrections Conference), це визначення здавалося правильним «Шкільна соціальна робота» (School Social Work) в інтерпретації Дж. Калверта. Вона вважала, що перш за все необхідно орієнтуватися на дитину і соціальне середовище школи, а не на окрему дитину. На думку науковців, завдання шкільного соціального працівника – донести до школи, як живеться дитині за кордоном, що допоможе дитині підготуватися до самостійного життя. По-друге, візитні вчителі повинні працювати з

батьками, інформуючи їх про вимоги школи та інформуючи їх про особливі потреби їхньої дитини [25, с.11].

Місцеві благодійні організації починають більше зосереджуватися на сім'ях, які потребують допомоги по догляду за дітьми, і багато місцевих організацій змінюють свої назви. Так народилася Агенція сімейного захисту, почали виникати перші регіональні сімейні центри [29, с.8].

Основну увагу шкільна соціальна робота стала зосереджувати на проблемах адаптації дітей. Головна місія - зменшення кількості злочинів та покращення психічного здоров'я зумовлені не лише покращенням шкільного середовища та соціальних умов, але й допомогою в особистісному розвитку дітей [15, с. 49].

Більшість із вищезазначених положень отримали подальший розвиток у книзі Ф. Пул «Внесок соціальних працівників у класного вчителя», в якій вона пише, що школи є найважливішими соціальними працівниками для встановлення соціальної роботи як невід'ємної частини шкільних послуг. Надання соціальних послуг у школах тому розуміється як шкільна соціальна робота [21, с. 257].

Д. Дьюї, дослідник соціальної роботи цієї епохи, створив «дитиноцентричні школи». Саме в таких школах почали працювати вчителі-відвідувачі. Школи потребували їхньої допомоги у випадках відсутності дітей на заняттях, фізичних чи розумових вад, незадовільної домашньої обстановки, порушення правил поведінки на уроках тощо [13, С. 78].

Остаточно система соціальної роботи з дітьми в громаді сформувалася дещо пізніше, чому сприяв стрімкий розвиток суспільних наук. На початку 20-го століття інтерес американських дослідників до глибинних причин бідності та пов'язаних з нею негативних соціальних явищ зріс, включаючи бідність, хвороби, злочинність, неписьменність та експлуатацію дитячої праці. Багато робіт опублікували американські прогресисти, які досліджували рівень бідності в Америці.

Найбільший резонанс викликали радикальні дослідження Д. Спарго і Р. Хантер, які систематизували результати свого аналізу соціального становища бідних верств населення країни. Вони використовували нові на той час методи дослідження, такі як соціальне спостереження, статистичний економічний аналіз і систематизація. Дослідники спробували проаналізувати причини та негативний вплив бідності на суспільство з наукової точки зору.

Д. Спарго зібрав велику кількість даних про доходи місцевих громад, зайнятість мешканців, кількість дітей у родинах, які є членами цих громад, освіту та харчування. Він вважав, що лише філантропії недостатньо для вирішення проблеми бідності загалом і дітей зокрема [14, с.97].

IV етап (30-ті рр. XX ст. до кінця 60-х рр. XX ст.) – створення інститутів соціальної підтримки територіальних громад. З кінця 20-х років 20 століття набуло поширення поняття «соціальна робота». Термін «система соціального забезпечення» стосується програм та установ (організацій), а термін «система соціальної роботи» - їх діяльності[16].

Під час Великої депресії (1930-1940-і роки) потреба в соціальному забезпеченні спонукала федеральний уряд приділяти більше уваги американським сім'ям, захищаючи їх від потрясінь і викликів ринкової економіки. У доповіді Комітету з економічної безпеки зазначено, що метою соціального забезпечення є захист дітей, сімей і громад, які є ключовими елементами соціального розвитку.

30-ті роки 20 століття є особливими у розвитку соціальної роботи, оскільки відбулося поглиблення змісту та з'явилися нові її формати. Цей етап характеризується створенням служб, які вирішують проблеми громади, соціальні працівники надають консультації та допомогу самотнім матерям і захищають дітей, які постраждали від насильства дорослих. Водночас розвиваються так звані спеціальні сервіси, які допомагають дітям отримати освіту [15, с. 38].

У 1930 році була заснована Американська національна благодійна асоціація (APWA - American Public Welfare Association). У цьому ж році В.

Робінсон і Дж. Тафт відкрили «школу функцій» із надання індивідуальної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям. Потім вони узагальнили свій досвід роботи в статті під назвою «Зміна психології в роботі з соціальними випадками» (Changing Psychology in Social Casework). У цьому ж році була опублікована стаття Х. Койла «Соціальні процеси в організованих групах», в якій пояснювалася методологія соціальної групової роботи та функції соціальної роботи [23, с. 67].

У 1935 році в США був прийнятий Закон про соціальне забезпечення. На основі цього закону була прийнята Програма тимчасової допомоги малозабезпеченим сім'ям (допомога сім'ям з дітьми на утриманні) [18, С. 97]. Спочатку вона включала систему оплати для малозабезпечених сімей. Проте стало зрозуміло, що матеріальна допомога не може вирішити всіх проблем цієї категорії населення. Потрібні інші безкоштовні соціальні послуги. Тому спеціальні заклади соціальної підтримки в громаді за потреби організують спеціалізовані навчальні групи для батьків та допомагають у догляді за дітьми, а також працевлаштуванні, якщо батьки працюють у вечірній час [12, с. 38].

У 1937 році Дж. Холл, соціальний працівник і педагог, був призначений директором Американського управління соціальних служб. Перша організація самопомоги, Анонімних Алкоголіків, була заснована в Акроні, штат Огайо, яка стала попередником іншої організації самопомоги, Анонімних батьків, для тих, хто завдавав шкоди дітям. Тоді ж була заснована Американська асоціація дослідження групової роботи, яка в 1946 році стала Американською асоціацією групових працівників [20, с.74].

У 1942 році в Сполучених Штатах був прийнятий закон Ленгема, який забезпечив перше федеральне фінансування дитячих садків для дітей працюючих матерів. Програми шкільних обідів розробляються протягом року. Державам, громадам і школам надаються кошти та матеріали для забезпечення потреб дітей із бідних сімей [13, с.57].

У 1951 р. вийшла книга Е. Холліса «Освіта соціальної роботи в США» (Social Work Education in the United States), в якій автор обговорив питання

соціальної роботи з дітьми, які згодом отримують широке визнання, висловив рекомендації. [13, с. 79].

В 60-ті роки ХХ ст. особливого розвитку набули соціальні служби та служби у справах дітей. Обов'язками цих служб були: допомога батькам у вирішенні проблем, які можуть призвести до насильства або неналежного догляду за їхніми дітьми; захист або підтримка дитини, мати якої працює; захист і підтримка безпритульних дітей та дітей-інвалідів; захист і підтримка дітей, зміцнення сімей, у яких виховуються діти або забезпечення належного догляду у прийомних сім'ях, де це необхідно, та створення сприятливих умов для піклування в громаді [16].

V етап (з початку 70-х років ХХ ст. до сьогодні) розвиток системи соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах. Наприкінці 1960-х років Сполучені Штати переживали культурну та соціальну трансформацію в багатьох сферах життя. Адміністрація президента Дж. Кеннеді започаткувала кілька національних програм розвитку соціальних сфер, у тому числі боротьби з бідністю. Нова ідеологія вимагала відповідної перебудови системи соціальної роботи, на що були спрямовані такі загальнодержавні програми: соціальна допомога сім'ям, програми стимулювання працюючих жінок, студентської молоді, соціальна допомога (programs work-study) [19].

У 1960-1970-х роках спостерігався значний прогрес у сфері соціальної підтримки місцевого населення, охорони материнства та дитинства. Зросла кількість одержувачів допомоги, що призвело до збільшення державних соціальних витрат. Проте проблема бідності залишалася невирішеною, що спонукало до реформ у соціальній роботі для підвищення ефективності та скорочення суспільних витрат [37, с.11]. Ці реформи були здійснені в середині 1990-х років, коли населення Сполучених Штатів переживало економічний спад. Прийнятий Конгресом у 1996 році Акт про узгодження можливостей особистої відповідальності та роботи істотно змінив процедури та умови надання соціальної допомоги в громадах США [17, с.167]. 435]. Метою реформ було сприяння економічній активності та національній незалежності,

подолання залежності, сприяння формуванню та підтримці повноцінних місцевих громад.

З початку 21 століття розвиток громадської соціальної роботи та розширення форм роботи з дітьми в громаді поширилися на всю територію США. Станом на кінець 2015 року колись експериментальна організація, відома як «Корпорація розвитку громади», мала 4600 агенцій як у міських, так і в сільських районах Сполучених Штатів [25, с.39].

Проведений нами аналіз наукового матеріалу показує, що основними елементами соціальної роботи з дітьми в американських спільнотах є держава, з одного боку, та окремі актори американського суспільства, з іншого - церкви, громадські та державні організації, асоціації, фонди, соціальні служби, волонтери, соціальні працівники. Розвиток соціальної роботи з дітьми в громадах у США тривав близько двох століть і проходив кілька етапів залежно від соціально-економічної ситуації в суспільстві та ставлення країни до проблем громади.

Висновки до першого розділу.

За результатами теоретичного аналізу визначено особливості реалізації соціальної роботи з дітьми в громаді в дослідженні американських та українських науковців. Визначено теоретичні підходи до методів і форм соціальної роботи з дітьми; особливості співпраці територіальних громад та навчальних закладів; функції, ролі, обов'язки та характеристики роботи соціальних працівників з дітьми в громадах США; історико-педагогічні аспекти становлення соціальної роботи та професійної підготовки соціальних працівників у США; впровадження партнерства школи, родини та громади; спрямованість на підтримці окремих осіб, груп людей і особливо громад.

На основі аналізу американських наукових досліджень визначено та охарактеризовано етапи розвитку систем соціальної роботи з дітьми в американських громадах. Етап I (кінець 18-го до кінця 19-го століття) - зародження приватної філантропії; II етап (кінець 19 - початок 20 століття)

- формування соціальної роботи з дітьми в громаді; III етап (поч. 20 ст. – 30-ті рр. 20 ст.) – спеціалізація соціальної роботи; IV етап (30-ті рр. XX ст. - кінець 60-х рр. XX ст.) - створення закладів соціальної підтримки; V етап (з початку 70-х рр. XX ст. по теперішній час) – розвиток системи соціальної роботи з дітьми в громаді.

Визначено суб'єкти соціальної роботи з дітьми: церковні громади, благодійні організації, громадські організації, шкільні соціальні працівники, спеціалізовані центри соціальної роботи в громаді, соціальні працівники, соціальний захист, бізнес, громадська єдність.

На основі теоретичного аналізу наукових досліджень визначено три основні напрями соціальної політики США, що визначають зміст соціальної роботи з дітьми в громаді: захист незахищених верств населення, сприяти рівним можливостям для громадян.

Визначено основні принципи соціальної роботи з дітьми в громадах США - принцип гуманізму, принцип об'єктивності, принцип організованості, принцип сім'ї, принцип толерантності, принцип позитивного образу особистості, принципи соціальної справедливості.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИЧНІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ У СПОЛУЧЕНИХ ШТАТАХ АМЕРИКИ

2.1. Методи, форми, технології соціальної роботи з дітьми в Сполучених Штатах Америки

Для того, щоб соціальні працівники мали справу зі складними соціальними проблемами, успішно їх вирішували та долали їхні наслідки, важливо визначити та ідентифікувати навички соціальних працівників, які працюють з дітьми в громадах Сполучених Штатів [49].

Враховуючи складність соціальних проблем, що виникають у місцевих громадах, технології соціальної роботи - це механізм забезпечення мотиваційної, інформаційної та практичної культури особистості; на рівні сучасної культури це інструмент, який заохочує вільний особистий вибір, за допомогою якого змінюється поведінка суб'єктів освіти в процесі набуття нових цінностей або покращення свого становища[19].

У нашій роботі ми будемо використовувати такі визначення для визначення технологій соціальної роботи з дітьми:

- цілеспрямована, оптимальна послідовність дій (упорядкованих дій, процесів і процедур) з реалізацією експертами (експертами) методів (сукупності методів), що забезпечують досягнення наміченої мети, робота людини, групи в певних умовах середовища [15];

- науково обґрунтована система та порядок функціонування всіх методів вирішення конкретної соціально-виховної задачі [11];

- методи взаємодії соціального педагога/соціального працівника з клієнтом, які забезпечують їх соціалізацію (самовизначення та саморозвиток) в існуючих або спеціально створених умовах [10, с. 227].

Враховуючи вищесказане, висловимо свою позицію щодо визначення поняття «технології соціальної роботи з дітьми в суспільстві» як найбільш прийняттого способу реалізації цього процесу. Ми розуміємо, що це

сукупність послідовно реалізованих способів, видів і прийомів, які використовуються для досягнення соціального благополуччя дітей у суспільстві.

Сутність технологій соціальної роботи з дітьми в громадських суспільствах полягає в роботі за певним алгоритмом щодо створення та використання умов, що забезпечують задоволення нагальних потреб, мобілізацію та розвиток ресурсів місцевих громад. вільний особистісний розвиток дитини, а також підвищення соціального статусу держави [16, с. 73].

Характерною особливістю технологій соціальної роботи з дітьми в соціальних соціумах, як і інших технологій соціальної роботи, є наявність алгоритму: поділ процесу на внутрішні ланки; координація та поетапність дій; рівномірне виконання процедур. Технології забезпечують досягнення передбачуваного та прогнозованого результату, дотримання необхідних умов та впровадження відповідних принципів [24, с. 178].

Ми визначили характеристики технологій соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах США: концептуальність (зв'язок з науковим розумінням); системність, тобто наявність усіх ознак системи: логіка процесу, взаємозв'язок усіх частин, цілісність; налаштування діяльності, тобто можливість постійного оперативного зворотного зв'язку при її виконанні; універсальність, оскільки під час розробки використовуються теорії та методи, розроблені різними науками, а їх реалізація здійснюється спільно фахівцями різних галузей; складність стандартизації та визначення ефективності [57, с. 90]; Ієрархічні технології соціальної роботи передбачають використання інших технологій нижчого рівня як методів [24].

Технології соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах США базуються на певних принципах як організована та організована робота. Говорячи про принципи технології, слід згадати його дослідження в праці «Технологія соціальної роботи за кордоном» [52, с. 196]. У цій роботі О. Мурашкевич поділяє принципи технології на дві групи як найбільш загальні

правила реалізації. Перша група – це принципи побудови соціальних технологій. До них автор відносить принципи ефективності та оптимальності, системності, цілепокладання, синергізму, гуманізму, проблемності, надійності, інноваційності, правильного використання соціальної практики, межі та кардинальності, саморозвитку.

Друга група – це принципи різних видів технік соціальної роботи, а саме: проектування, конструювання, перевірки та реалізації, роботи [52, с. 189]. Ми повністю поділяємо думку дослідника про важливість урахування принципів техніки соціальної роботи в процесі соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах США.

Вивчивши та охарактеризувавши зміст інструкцій і моделей соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах США, можна відзначити основні принципи, визначені Н. Коуді [15] :

- принцип відповідності, згідно з яким у процесі соціальної роботи з дітьми в територіальних громадах необхідно враховувати особливості ресурсного рівня громади;

- принцип взаємодії, який визначає, що вибір методів взаємодії з дітьми в локальних спільнотах залежить від того, на які ресурси орієнтована особистість дитини;

- принцип спрямованості, який відображає положення про те, що на кожному рівні реалізації соціальної роботи з дітьми в територіальній громаді має бути свій процес соціальної роботи;

- принцип спільної діяльності, який визначає, що процес соціальної роботи з дітьми в територіальних громадах може досягати цілей лише в умовах спільної діяльності суб'єктів на основі цілепокладання [15, с. 70].

Отже, на основі проведеного аналізу ми визначили такі принципи реалізації технологій соціальної роботи з дітьми в регіональних громадах: принцип законності та прав дитини, принцип добровільності, принцип клієнтоцентризму, принцип конфіденційності, принцип толерантності,

суб'єктно-орієнтований підхід, принцип максимального використання ресурсів місцевої громади та принцип плановості, які, на нашу думку, є важливими під час здійснення професійної діяльності соціальних працівників.

Принцип законності та прав дитини передбачає забезпечення реалізації відповідними громадськими організаціями або фахівцями положень затверджених державою нормативних документів з прав дитини в процесі соціальної роботи з дітьми в територіальній громаді, або окрема держава [14].

Принцип добровільності соціальної роботи з дітьми в територіальних громадах передбачає вільний вибір учасниками (як фахівцями, так і дітьми чи сім'ями) проведення просвітницької, профілактичної чи лікувальної роботи у сфері сприяння соціальному благополуччю дітей. Рушійною силою зміни соціальних умов у громаді мають бути власні мотиви мешканців територіальної громади, які визначають зацікавленість індивідів у суспільно корисній діяльності та покращенні соціального стану власної громади загалом. Цей принцип сприяє розумінню експертами необхідності надання якісних та комплексних послуг для забезпечення розвитку місцевих громад, створення нових навичок та ролі лідерства в цьому процесі [20].

Клієнтоцентричний принцип соціальної роботи з дітьми в місцевій громаді визнає пріоритет прав клієнтів у всіх випадках, якщо вони не суперечать правам та інтересам інших людей. У рамках цієї теорії суверенітет і автономію клієнта слід розглядати таким чином, що він має право прийняти чи ні запропоновану методику соціальної роботи, вибрати певний вид допомоги або один із варіантів проблеми. План вирішення проблеми, запроп

Принцип конфіденційності в соціальній роботі з дітьми в місцевих громадах визначає те, що в процесі професійної діяльності соціальний працівник обізнаний з різною інформацією, довіреною клієнтом. Це може бути інформація про хвороби, шкідливі звички, психічні стани, сімейні проблеми, особистісні прояви девіантної поведінки дитини тощо. Розголошення родичам, колегам, іншим особам можливе лише за згодою клієнта. Ця

інформація може бути використана соціальним працівником у професійних цілях в інтересах клієнта. Однак у деяких випадках, коли це свідчить про загрозу життю та здоров'ю інших людей соціальний працівник може інформувати представників окремих державних органів [20].

Принцип толерантності в соціальній роботі з дітьми територіальної громади базується на тому, що соціальний працівник працює з різними групами клієнтів з людьми, які викликають неприязнь з різних об'єктивних і суб'єктивних причин. Однак йому необхідно бути акуратним і терплячим щодо їхньої поведінки, особливостей спілкування, ціннісних орієнтацій тощо [18].

Принцип максимізації ресурсів місцевої громади базується на тому, що кожна територіальна громада виділяє певну суму коштів на здійснення соціальної роботи з дітьми в територіальних громадах. Завдання громадських організацій та експертів – максимально використати відповідні ресурси для ефективного вирішення соціальних проблем. Водночас існують методики соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах, спрямовані на залучення більшої кількості коштів громадських, благодійних організацій, комерційних структур для покращення процесу соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах США [21].

Принцип інтерсуб'єктного спілкування полягає в тому, що в процесі міжособистісного спілкування соціальної роботи та соціальних працівників з дітьми місцевої громади постійно враховуються інтереси та почуття всіх його суб'єктів, що передбачає визнання його цінності. Особистість дитини, її думки, переживання [16, с. 91].

Принцип системності соціальної роботи з дітьми в територіальних громадах визначається єдністю форм, засобів і методів вирішення різноманітних професійних завдань. Ефективність цієї роботи забезпечується стабільністю та мінливістю технологій, які мають бути близькими одна до одної. Ця теорія відкидає епізодичність, фрагментарність і хаотичність під час

соціальної роботи з дітьми в локальних громадах щодо вирішення індивідуальних і групових проблем, а також проблем, що виникають у громаді в цілому [12].

Відповідно до викладеної теорії соціальної роботи з дітьми в місцевій громаді можна визначити мету соціальної роботи з дітьми в місцевій громаді як невід'ємної частини методології соціальної роботи з дітьми в місцевій громаді можна шляхом аналізу такі останні роботи. Такі американські вчені, як К. Бенкс, М. Дельгано, Hardcastle визначають мету соціальної роботи, як стимулююча ініціатива мешканців місцевої громади, що спрямована на соціального благополуччя та гармонійного розвитку дітей. Організуючи членів місцевої громади для активних дій щодо покращення соціального середовища в середовищі їх проживання, соціальні працівники сприяють покращенню їх соціального благополуччя, допомагаючи їм відчутти себе активними повноправними господарями свого життя [52, с. 11].

Техніки соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах можна класифікувати за різними ознаками. Це пов'язано з тим, що соціальна робота в місцевій громаді утворює цілісну, відносно самостійну систему, організовану багатьма компонентами і утворюючи цілісну єдність.

Аналізуючи прийоми соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах США як сукупність послідовно застосовуваних методів, форм і прийомів, що використовуються для досягнення мети соціального благополуччя дітей у громаді, необхідно враховувати це, що соціальна робота є складовою соціальної системи, яка спрямована на дітей та їхні стосунки один з одним.

Методики соціальної роботи американські [18] та українські вчені [4; 5; 11; 52] диференціюють: за рівнем класифікації суб'єкта (прості, доступні неспеціалістам; складні, що потребують професійної компетентності спеціаліста певної галузі; комплексні, що потребують компетентності спеціалістів різних галузей); за напрямками роботи та діяльності соціального працівника (соціальна діагностика, профілактика, адаптація, реабілітація,

батьківство та соціальний захист, а також методи соціалізації, саморозвитку, самовизначення особистості).

Однак, враховуючи змістовні орієнтири та характерні особливості соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах США, а також враховуючи специфіку соціальної роботи, яку здійснюють місцеві громади США, а також теми та об'єкти соціальної роботи з дітьми в локальних спільнотах, для класифікації технік соціальної роботи ми використовували соціальну роботу з дітьми в локальних громадах, за основу класифікації технік роботи ми обрали діяльнісний підхід.

У дослідженні М. Бретона [19] діяльнісний підхід передбачає розуміння соціальної роботи як інтегрованого, універсального виду діяльності, соціально гарантованого та спрямованого на задоволення індивідуальних інтересів і потреб, переважно соціально незахищених верств населення.

Залежно від змісту та пріоритетних моделей соціальної роботи з дітьми в територіальних громадах ми визначили такі основні техніки соціальної роботи: терапевтичні техніки, просвітницькі техніки, техніки підтримки громадських ініціатив, превентивні техніки, фандрейзинг, техніки соціального проектування тощо.

Досліджуючи методики соціальної роботи з дітьми в локальних громадах США, насамперед з точки зору об'єкта соціальної роботи, ми визначили методики виховної роботи у сфері соціальної роботи. Про науковий підхід до розуміння освітніх технологій. Дж. Моріцугу [23], визначає освітню техніку як вид професійної діяльності соціального працівника, яка спрямована на передачу знань та інформації про певні соціально-педагогічні проблеми в суспільстві, виховання індивідуальних установок [23, с. 180].

Профілактичні прийоми соціальної роботи визначаються Б. Дейном [14] як діяльність суб'єктів соціальної роботи з попередження соціальних проблем, соціальних девіацій або підтримки рівня соціального благополуччя

шляхом усунення або ігнорування причин. Він спрямований на запобігання, захист, підтримка і захист загального рівня життя і здоров'я людей; Допомога їм у досягненні цілей і розкритті внутрішнього потенціалу [14, с. 65].

Одним із найпоширеніших методів профілактичної роботи з дітьми в місцевих громадах є вулична соціальна робота, яка зародилася в США наприкінці 20-х років ХХ століття.

По-перше, у великих містах у зв'язку зі зростанням рівня злочинності серед неповнолітніх були розроблені відповідні програми роботи з дітьми за місцем їх проживання в територіальних громадах. Таким чином, цільовими групами соціальних організацій (комітетів у справах молоді, консультаційних центрів) стали вільно структуровані групи вуличних дітей, групи або підліткові компанії [50].

Тому місце роботи соціальних працівників було переведено з обласних центрів соціальної роботи до місць зустрічей та дозвілля дітей та молоді з групами дітей та підлітків. Згодом цей вид діяльності соціальних працівників почали називати по-різному: вуличний працівник, вуличний працівник з групами, локальний молодіжний працівник, працівник вуличного клубу.

У практиці американських соціальних працівників вулична соціальна робота з дітьми в місцевих громадах передбачає регулярні зустрічі соціальних працівників з клієнтами, як правило, вербальні контакти, як індивідуальну роботу з дітьми, так і групові форми, наприклад, спортивні центри, дискотеки, вуличні театри тощо, наголошуючи на ігрових та профілактичних аспектах такого виду роботи з дітьми [25].

Оскільки типи місцевих громад у Сполучених Штатах дуже різноманітні, тому, залежно від обставин, вулична робота з дітьми в місцевих громадах може здійснюватися соціальними працівниками в таких організаційних формах, як спільні бесіди, консультації, інформування; пошук місця відпочинку, різноманітна цілеспрямована діяльність; надання матеріальної (їжі, одяг тощо), медичної та іншої допомоги [53, с. 117].

Національна асоціація соціальних працівників, узагальнюючи багаторічний практичний досвід соціальної роботи в громадах, визначила наступні ключові напрямки вуличної соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах США:

- вулична соціальна робота як метод профілактики негативних явищ серед дітей, підлітків та молоді, таких як паління та марихуана, алкоголізм, наркоманія, захворювання, що передаються статевим шляхом та профілактика туберкульозу, ВІЛ/СНІДу;

- вулична соціальна робота з безпритульними дітьми (соціальними сиротами);

- вулична соціальна робота в організації змістовного дозвілля дітей у межах місцевої громади [44, с. 46].

Зі сказаного вище можна зробити висновок, що вулична соціальна робота з дітьми в місцевих громадах США є поширеним методом професійної діяльності соціального працівника, є різні форми соціальної взаємодії з дітьми під час реалізації цього напрямку. Для раціонального використання особистих ресурсів для досягнення поставленої мети від фахівця соціального працівника потрібні різнобічні знання, відповідна методична підготовка та вміння.

Враховуючи необхідність фінансового забезпечення реалізації матеріальних тенденцій у сучасному американському суспільстві, починаючи з 70-х років ХХ ст., у діяльності соціальних працівників досить поширеними стали прийоми фандрейзингу, тобто забезпечення придбання різноманітних організаційних і кадрових ресурсів для досягнення суспільно важливих цілей.

У Кодексі соціальної роботи США фандрейзинг визначається як професійна діяльність, пов'язана з мобілізацією фінансових та інших ресурсів із різних джерел для суспільно значущої та наукової реалізації.

Дослідити некомерційні проекти, які потребують спеціальних знань і навичок спонсора, які можуть вплинути на позитивне рішення донора [26, с.

428].

Тому, зважаючи на тему нашого дослідження, вважаємо за необхідне розкрити сутність техніки фандрейзингу як методики соціальної роботи з дітьми в локальних громадах США.

У США становлення фандрейзингу як окремого міждисциплінарного напрямку в місцевих громадах пов'язане із зростанням національних, федеральних і місцевих соціальних програм і проектів в останнє десятиліття, розвитком організацій третього сектору, інновації в розвитку соціально важливих напрямків, програм і проектів організацій і служб, окремих громадян, які мають проблеми з фінансовою підтримкою державних коштів [23].

У широкому розумінні фандрайзинг у соціальній роботі з дітьми в місцевих громадах американські практики розглядають як залучення не лише фінансових коштів, а й інших джерел потенційних благодійників – креативних ідей, порад, інтелектуальних, наукових розробок та волонтерів для забезпечення соціально значущої діяльності [11, с. 119].

У своєму дослідженні І. Хейс зазначає, що фандрайзинг у соціальній роботі створює можливості для реалізації місії, стратегії, цілей і цінностей громади, дає змогу реалізувати її бачення вирішення соціальних проблем, захистити. Сфера фандрейзингу в місцевих громадах включає чотири компоненти: тип залучених ресурсів громади (грошові, технічні, людські); з'ясування можливостей залучення ресурсів; способи залучення ресурсів (найдоцільніші з них, наприклад, за допомогою особистого звернення або Інтернету); умови отримання внесків визначаються принципами фандрайзингу [17, с. 41].

Сучасна практика соціальної роботи в США спрямована на утвердження відповідальності кожного громадянина за загальний національний і місцевий добробут. Демократична система США побудована на заохоченні благодійності, що історично підтверджує аналіз етапів розвитку

соціальної роботи з дітьми в місцевому співтоваристві США. Місцеві громади в Сполучених Штатах використовують багато методів збору коштів, одним із них, який сьогодні є найпопулярнішим і доступним у кожній без винятку місцевій громаді Сполучених Штатів, є Інтернет-фандрейзинг [18, с. 84].

Іншим джерелом доходу в рамках техніки фандрейзингу для здійснення соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах США є так звані «подієві заходи». Часто ці заходи використовуються для залучення нової громадської аудиторії, а також для залучення донорів. Дохід може бути отриманий від спонсорства, наприклад, від благодійних заходів, концертів, або безпосередньо від продажу квитків на концерти. Як правило, місцеві громади надають додаткові можливості для пожертвувань на справу через інші джерела доходу: через прості пожертви, аукціони, розіграші чи спонсорство під час заходів. Ці події можуть тривати дуже довго і можуть жорстко конкуренцію [22].

Варто зазначити, що соціальні працівники використовують різні інструменти збору коштів для роботи з дітьми в місцевих громадах по всій території США. Одним із найбільш використовуваних видів є корпоративна підтримка, тобто корпоративний фандрейзинг, який реалізується в кількох формах, найважливішими з яких є корпоративні гранти та подарунки. У Сполучених Штатах все більше і більше корпорацій інвестують у свою корпоративну соціальну відповідальність і програми, ініціативи зі збору коштів і волонтерські програми для забезпечення соціальної роботи з дітьми в своїх місцевих громадах [7].

Також однією з найпоширеніших технік соціальної роботи для соціальної роботи в місцевих громадах у Сполучених Штатах є техніка соціального проектування, яку вчені визначають як побудовану соціальну інновацію, метою якої є створення, модернізація або ремонт. Екологічна матеріальна чи духовна цінність має просторові, часові та ресурсні обмеження, вплив яких позитивно визнається з точки зору його соціальної

важливості для людей [3, с. 78].

У рамках соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах США соціальне проектування може мати на меті: створення умов для гармонійного розвитку та соціалізації дітей; благополуччя дітей у ключових сферах їхнього життя; забезпечення сприятливих умов для адаптації дитини в соціальному середовищі регіональної громади; мінімізація несприятливих умов соціалізації індивідів [8].

Асоціація соціальних працівників розглядає реалізацію соціальних проектів у місцевих громадах США не лише як процес вирішення соціальних проблем окремих груп населення, а й як напрямок саморозвитку та самовдосконалення громади. членів, формуючи в них відповідальність за події в житті місцевої громади [1, с. 84].

На основі аналізу думок американських дослідників і практиків соціальної роботи можна зробити висновок, що методика соціального проектування в практиці соціальної роботи з дітьми в локальних громадах США представлена двояко. По-перше, як невід'ємну частину програми соціального розвитку, яка визначає основні цілі та завдання, що відносяться до соціальної сфери та мають бути виконані протягом планового періоду, а також основні засоби і методи їх реалізації. По-друге, як самостійне вирішення локальних проблем певної цільової групи – дітей, представників конкретної місцевої громади.

Методика соціальної роботи з дітьми в місцевій громаді, в рамках якої соціальний працівник використовує вплив групової динаміки громади, є технікою підтримки громадських ініціатив. Ця технологія народилася в 30-х роках у процесі розробки та реалізації працівниками соціальних служб за допомогою ініціативних груп місцевих громад проектів ХХ століття, спрямованих на досягнення соціальних змін в інтересах вразливих верств населення, до яких традиційно належали діти з малозабезпечених сімей [50, с. 39].

На думку американських дослідників, основною метою використання технологій підтримки громадських ініціатив у практиці соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах США є активний процес соціалізації дітей – членів місцевої спільноти, якою вони є. Активна соціалізація дитини як адаптація дитини до умов соціального середовища її життя, тобто зміна її соціальних відносин і поведінки, пристосування соціального середовища до потреб цієї дитини [31, с . 458].

Для практичної реалізації технології підтримки громадських ініціатив необхідно дотримуватись певних умов, визначених О. Безпалько, а саме:

1. Створення ініціативної групи, яка бажає реалізувати ініціативу на місцевому рівні. Типами таких груп є: члени місцевої громади, які є авторами ініціативи; громадяни, які є авторами ініціатив, та учасники спільноти, які їх активно підтримують; члени громади та соціальні працівники, які працюють у місцевих громадах; члени громади та представники громадських установ, створених на території територіальної громади; члени громади та соціальні працівники, які працюють у місцевій громаді, а також представники громадських установ.

2. Оформлення ініціативи як певного оптимуму (залежно від масштабу ініціативи, плану дій, соціальної програми чи соціального проекту щодо зміни цієї ситуації, роботи, групових заходів (навчальних, фізкультурно-оздоровчих, суспільно корисних, патріотичних, туристичних, профілактичних, соціально-реабілітаційних), що дає змогу чітко визначити мету, яку місцеві громади та члени ініціативної групи повинні намагатися реалізувати.

3. Підтримка як самої ініціативи, так і ініціативної групи. Ми визначили такі види підтримки громадських ініціатив: підтримка ініціатив лише представниками громади; підтримка ініціатив на рівні місцевої влади; підтримка ініціатив окремих громадських організацій, що діють у місцевій громаді (школи, молодіжні соціальні служби, позашкільні організації,

спеціалізовані центри, медичні заклади тощо); підтримка ініціатив громадськими інституціями [4, с. 60].

Сьогодні в Сполучених Штатах практична соціальна робота з дітьми в місцевих громадах має великий арсенал ігрових методів, спрямованих на різні проблемні сфери дітей і різні категорії дітей [54].

Проводячи ігротерапію, соціальний працівник повинен пам'ятати основні завдання і правила ігротерапевтичного процесу. Тому група американських вчених під керівництвом Ріттерфельда виділила діагностичну, лікувальну та освітню функції гри в організації лікувального процесу [31].

1. Діагностична функція передбачає виявлення особливостей характеру та міжособистісних стосунків дитини. Огляд гри містить більше інформації. У грі дитина діє на сенсомоторному рівні, який вона колись випробувала. Діти повніше і безпосередньо виражають себе в спонтанній, самоініціативній грі, ніж словами.

2. Терапевтична функція гри полягає в забезпеченні дитини емоційно-рухового самовираження, зняття стресу, страху та фантазії. Під час гри зміцнюються і розвиваються психічні процеси, підвищується фрустраційна толерантність і створюються адекватні форми психічного реагування.

3. Виховна функція гри включає перебудову стосунків, розширення кола спілкування та життя, адаптацію та соціалізацію.

На наш погляд, важливо відзначити, що в США ігрова терапія розглядається як засіб динамічного вдосконалення незбалансованої емоційно-вольової, комунікативної та локомоторної сфер дітей різного віку.

Ігрова терапія широко використовується в роботі з дітьми з обмеженими можливостями як метод соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах Сполучених Штатів. Специфіка її проведення, підбір методів і технічних засобів залежать від категорії дітей-інвалідів, тому методи, що застосовуються, відрізняються між собою. Дитячий церебральний параліч [35,

с. 54].

Впровадження цих видів методик соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах США дозволяє значній кількості громадян отримувати відповідні якісні соціальні послуги. Використання деяких із цих видів технологій у місцевих громадах під час соціальної роботи в США дає змогу залучати різні ресурси для реалізації місцевих ініціатив. Визначені нами характеристики методів соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах Сполучених Штатів дозволяють соціальним працівникам використовувати широкий спектр набутих навичок, технік, методів і практик.

2.2. Напрями та моделі соціальної роботи з дітьми в Сполучених Штатах Америки

Моделі роботи з дітьми в місцевих громадах США включають загальні та специфічні види діяльності в соціальній роботі: надання соціальних послуг за місцем проживання, вивчення проблем громади, підготовка експертних висновків, подача заявок на гранти для громади. Взаємодія із засобами масової інформації, переговори, угоди, конференції, громадські слухання, представництво інтересів громади, сприяння взаємодії громади з органами законодавчої та виконавчої влади [44, с. 176].

Розглядаючи тематику місцевих ініціатив, рішень і дій, американські вчені виділяють недирективну та директивну моделі роботи в місцевих громадах. Використання недирективних моделей означає, що ініціаторами рішень і дій є члени спільноти, які самостійно визначають свої проблеми, тактику і стратегію дій, реалізують їх, спираються на взаємопідтримку. У таких випадках соціальний працівник у місцевій громаді є лише активним помічником, а не лідером місцевих ініціатив. Директивні моделі, на відміну від недирективних, передбачають прийняття посадовими особами чи лідерами громади рішень про доцільність тих чи інших дій, формування на їх основі відповідних планів. Діяльність членів громади зводиться до участі в діяльності ініціативних комітетів чи активних груп [51, с. 168]. Починаючи з

XX століття, практична діяльність соціальних працівників у місцевих громадах здійснюється за такими моделями, які були виділені та описані у 70-х роках XX століття. американський вчений Джей Ротман (Додаток А).

1. Місцевий розвиток, або розвиток поселень (місцевий розвиток). Суть цієї моделі полягає в тому, щоб спрямувати зусилля людей на покращення умов життя в громаді, підвищивши можливість мешканців брати участь у процесі прийняття рішень. Цей розвиток включає демократичні процеси, волонтерську співпрацю, самодопомогу, розвиток місцевих лідерів, навчальні програми. Відповідно до цієї моделі соціальні працівники виступають посередниками в процесі змін, організаторами малих груп, орієнтованих на вирішення конкретних завдань.

2. Соціальне планування (Social Planning). Зосереджується на технічних процесах вирішення проблем, житла та психічних проблем. Основою цієї моделі є розробка програми, раціональний, ретельно спланований і контрольований процес змін, спрямований на надання послуг членам громади. Наприклад, у більшості американських міст є спеціальні комітети соціального планування, результатом яких можуть бути плани економічного розвитку, використання земельних ресурсів і землеустрою, розвитку транспортних систем або розвитку мікрорайонів. Важливою частиною такого плану є визначення системи надання соціальних послуг, особливо для дітей, сімей з дітьми, а також людей з проблемами психічного здоров'я та функціональними обмеженнями. Розроблені плани розвитку дають можливість громадам реалізувати своє загальне бачення життя. Відповідно до цієї моделі соціальні працівники в громаді часто виступають як експерти, агенти змін, збір і аналіз даних, взаємодіючи з різними організаціями та органами влади.

3. Соціальна робота (соціальна робота). Його мета – підтримка вразливих верств населення, розробка стратегій розвитку власних місцевих громад для сприяння їх інтеграції та самоорганізації. Він спрямований на

перерозподіл влади, ресурсів, зміну процесу прийняття рішень у громаді, а також політики формальних структур. Соціальні працівники виконують роль організаторів груп людей, які зазнають дискримінації. Сюди входить мобілізація населення (організація мас, формування та управління рухами), а також вплив на політичний процес [27].

У кожній конкретній ситуації соціальний працівник самостійно вирішує, яку модель соціальної роботи застосувати до місцевої громади. Наприклад, у південних штатах, якщо є бажання обмінюватися інформацією всередині окремих громад або між групами в них, соціальні працівники дотримуються моделі місцевого розвитку. Модель соціального планування більше підходить для подолання тих проблем у громаді, яку однаково розуміють і цінують усі її члени. Також доречно, якщо є об'єктивна інформація, сформована програма дій, спрямована на покращення ситуації. Однак, коли в громаді виникає ворожість і інтереси її членів не можуть бути узгоджені шляхом нормального обговорення та переговорів, найефективнішою моделлю можуть бути соціальні дії.

У рамках моделі «соціальної роботи», запропонованої Д. Ротманом, деякі американські фахівці з соціальної роботи, спираючись на багаторічний досвід роботи в місцевих громадах США, виділяють кілька різних моделей соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах: модель чуйної спільноти (створення «цільової» спільноти з надавачів та отримувачів соціальних, освітніх, медичних та інших послуг для забезпечення розвитку та соціалізації дітей); модель побудови альянсів (застосовна в ситуаціях, коли спільноту постачальників і одержувачів послуг ще потрібно створити шляхом мотивації людей і пов'язаних установ); модель співпраці спільнот (створення спільнот отримувачами послуг без залучення їх надавачів) [16].

У звіті групи з вивчення роботи в місцевих громадах і соціальних змін (Gulbenkian Foundation) виділено три моделі, засновані на рівневому підході для здійснення соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах [13, С. 181]:

1. Робота в базовому або стаціонарному закладі - робота з окремими особами, дітьми, їхніми сім'ями та громадськими групами в стаціонарному середовищі;

2. Робота в межах місцевих органів або між установами – робота з місцевими осередками організацій, асоціаціями та іншими підрозділами більших організацій на підтримку місцевого самоврядування та волонтерських організацій.

3. Регіональна та національна робота з планування громад – розробка проблем економічного розвитку, планування життєдіяльності місцевої громади.

У практиці соціальних працівників у США ці моделі діяльності безперервні й тісно переплітаються. У Сполучених Штатах робота з дітьми в місцевих громадах у відділах соціального обслуговування включає як роботу в стаціонарі, так і діяльність місцевих агентств і стосунки між ними. Як правило, діяльність зосереджена на розробці послуг для однієї або кількох груп клієнтів. Однак діяльність агенцій та діяльність із соціального планування на основі громади зосереджена на місцевих громадах, але мало хто з науковців приділяє цьому увагу [56].

Беручи до уваги різні моделі роботи соціального працівника в місцевих громадах США, автори «Енциклопедії соціальної роботи Сполучених Штатів Америки» виокремили ще одну групу сучасних практичних моделей. Соціальна робота, відповідна меті нашого дослідження — соціальна робота з дітьми в місцевих громадах Сполучених Штатів.

Перша з них, визначена в енциклопедії, як модель запобігання злочинності на рівні громади, яка зосереджена на попередженні злочинності та вживання наркотиків, організації сусідського нагляду, зниженні стигми, наданні можливостей неповнолітнім правопорушникам. Для реінтеграції, зниження рівня страху в громаді, підвищення безпеки вразливих груп (людей похилого віку, дітей) та досягнення довіри між поліцією та мешканцями

громади [53, с. 519].

Модель побудови здорового способу життя спрямована на покращення якості життя в громаді та базується на місцевій профілактичній діяльності. Її можна вважати складовою інших моделей: соціально-економічного розвитку місцевої громади, розвитку програм і зв'язків у громаді, організації функціональних спільнот тощо. Експерти зазначають, що зміни в місцевих стратегіях формування здорового способу життя, особливо серед дітей та молоді, відображають глобальні тенденції децентралізації та представницької демократії [48, с. 452].

Модель ревіталізації громади передбачає оцінку достатності місцевих ресурсів, залучення людей з ідеями та баченням розвитку громади, насамперед економічного характеру, пошук інвестицій для розширення існуючого місцевого бізнесу та створення нових структур [42].

Інша група американських фахівців виділяє модель виробництва, в якій соціальні працівники сприяють створенню різноманітних інститутів у спільноті, переважно соціальних проектів, соціальних положень. Надають послуги, забезпечення житлом малозабезпечених сімей, які сприяють розвитку внутрішніх відносин у територіальних громадах, що забезпечують соціальне благополуччя всіх членів громади [35].

Для дослідження моделей соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах США доцільно нагадати, що відповідно до зазначених моделей визначено три групи методів роботи соціального працівника з дітьми в локальних громадах: психологічні, соціальні методи соціальної роботи в громаді запропоновані Національною асоціацією академічних соціальних працівників Америки [17, с.489].

До педагогічних методів відносять методи навчання, методи виховання, формування свідомості, методи організації діяльності, методи стимулювання діяльності, методи самовиховання.

Психологічні методи використовуються в соціальній роботі з дітьми в

місцевих спільнотах з метою діагностики індивідуальних та організаційних особливостей за результатами різних видів психотерапевтичної та психокорекційної роботи, до них відносяться методи психодіагностики, психотерапевтичні методи, психокорекційні, психологічного консультування.

Оскільки робота соціального працівника пов'язана з такими соціальними інститутами, як громади, соціологічні методи є одними з провідних у цій діяльності. До таких методів належать метод спостереження, метод опитування, метод аналізу документів, біографічний метод та експертна оцінка.

Враховуючи широкий спектр функціональних обов'язків, соціальний працівник, який надає соціальні послуги в місцевих громадах, може використовувати комбінацію запропонованих прийомів і методів, володіючи всіма перерахованими вище методами. Проте, на нашу думку, враховуючи мінливі процеси в сучасному американському суспільстві, враховуючи мету соціальної роботи, використання соціальним експертом лише одного із запропонованих методів, або використання всіх методів окремо, не є ефективний. Тому ми вважаємо, що використання методів соціальної роботи, які пов'язані з моделлю соціальної роботи з дітьми в територіальних громадах, дає змогу підійти до вирішення соціальних потреб дітей у територіальних громадах, забезпечуючи всебічний розвиток та гармонійну соціалізацію.

Модель організаційних відносин було названо на честь лідера руху Ц. Чавеса, який захищав права іммігрантів. Через важкі умови життя в трудових таборах для мігрантів Ц. Чавес був змушений повірити, що організації сільськогосподарських працівників спочатку повинні створити структуру, до якої вони могли б відчувати довіру. Ц. Чавес працював над розвитком почуття довіри серед сільськогосподарських робітників, створюючи клуби для купівлі їжі та бензину. Представники агробізнесу не побачили в клубах небезпеки.

Такі інститути стали основою розвитку робітничих організацій, соціальних відносин між ними. Він також став центром виявлення солідарності, місцевої взаємодопомоги та лідерів, тобто джерелом сили громади. Зв'язки з громадою зміцнилися, оскільки Ц. Чевіз вдався до прямих методів протистояння: пікетування, маршів, бойкотів, а також переговори з роботодавцями [26].

Модель домашньої зустрічі була розроблена Фредом Россом (Каліфорнія, США) у 1960-х роках. Його реформувала Асоціація громадських організацій за невідкладні реформи [21, с. 46]. Як і в наведеній вище моделі, мова йшла про захист прав бідних чорношкірих робітників, які не мали власної організації, але відчували віру та лояльність до постійного місця проживання. Проблема, яку вони відчували, полягала у відсутності захисту від дискримінації.

Суть цієї моделі полягала в коротких вечірніх зборах груп по двадцять осіб тривалістю від години до півтори. Такі зустрічі проводилися переважно в малозабезпечених територіальних громадах. В рамках даної моделі робота розпочиналась із знайомства соціального працівника з членами товариства, встановлення контакту, виявлення тих, хто погодився зробити перший візит додому. Перші збори ініціативних членів громади, як правило, присвячені обговоренню проблем, виробленню остаточного документу, в якому викладені загальні ініціативи в цій місцевій громаді [18, с. 214].

Коаліційна модель названа на честь Саула Алінскі, з іменем якого часто пов'язують розвиток суспільної думки як напрямок роботи в громаді. Алінскі вважав, що організації в громаді повинні зосереджуватися на нагальних проблемах, а не на ширшому контексті чи ідеологічних цілях [21].

Така модель розвитку місцевих громад у США є дуже перспективним напрямком роботи, наводячи сучасні приклади об'єднання зусиль різних організацій. Наприклад, коаліція організацій, зацікавлених у програмах лікування та профілактики СНІДу, працювала з законодавчими органами штату над створенням послуг на рівні громади. Коаліція об'єднала релігійні

та феміністичні організації, правозахисні та професійні асоціації [33, с. 454-455].

Така модель розвитку місцевих громад у США є дуже перспективним напрямком роботи, наводячи сучасні приклади об'єднання зусиль різних організацій. Наприклад, коаліція організацій, зацікавлених у програмах лікування та профілактики СНІДу, працювала з законодавчими органами штату над створенням послуг на рівні громади. Коаліція об'єднала релігійні та феміністичні організації, правозахисні та професійні асоціації [33].

Аналізуючи ці чотири моделі організації соціальної роботи в суспільстві, можна сказати, що при виборі моделі соціальним працівником необхідно ретельно проаналізувати стан внутрішніх і зовнішніх ресурсів спільноти, які інтереси і спільні прагнення об'єднують. Якщо, наприклад, у спільноті мало або зовсім немає асоціацій, а соціальні відносини розвинені недостатньо, то можна використовувати модель, запропоновану Чевізом. З іншого боку, модель Росса буде більш ефективною в ситуаціях, коли немає багато інституцій, але значні соціальні зв'язки та відданість громаді. Якщо спільноті бракує зв'язку між кількома асоціаціями, то доцільніше зосередитися на моделі Алінського. У разі існування кількох асоціацій, які мають міцні зв'язки між собою, варто змодельовати соціальну мережу.

Враховуючи спрямованість соціальної політики США, конкретну спрямованість соціальної роботи з дітьми в місцевій громаді, участь місцевої громади, спільні зусилля сім'ї для вирішення проблем дітей, ми моделюємо соціальна робота з дітьми в екологічних місцевих громадах. , визначений І. Лобелем і Е. Садлером [19], у дослідженні моделей соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах. Крім того, автори екологічної моделі зазначили, що ця модель є планом ефективної реалізації соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах, оскільки керівництво соціальною політикою та конкретні напрямки соціальної роботи можуть бути розроблені на кожному рівні. Інтегруйте відповідно до запиту дитини, сім'ї чи громади та підсилюйте один одного на

кожному рівні [19]. На нашу думку, ця модель визначає взаємопов'язаність і цілісність процесу соціальної роботи з дітьми в територіальній громаді за конкретними темами, напрямками соціальної роботи з дітьми.

Відповідно до екологічної моделі соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах США існує модель спільних зусиль школи та місцевої громади для всебічного розвитку дитини (всієї школи, всієї спільноти, всієї дитини), яка ґрунтується на розглянутій раніше моделі, але для всебічного розвитку дитини, школи та місцевого Автори моделі спільних зусиль громади зосереджують свою увагу на підтримці та стосунках дитини, сім'ї, школи та місцевої громади для всебічний розвиток і гармонійна соціалізація дитини в місцевій громаді [20, с. 64] (Додаток Б).

Ця модель визнає та підтримує спільні зусилля соціальних працівників, шкільних вчителів та ресурсів місцевої громади для підтримки та покращення фізичного, психологічного та соціального здоров'я та академічних досягнень дітей. Людина, суспільство та економіка. Тому ця модель наголошує на співпраці школи, громади та родини для забезпечення стабільного та гармонійного розвитку дітей. Автори цієї моделі відзначають, що школи є однією з найефективніших систем медичних послуг і програм для дітей і молоді, оскільки більшість дітей і молоді в Сполучених Штатах відвідують школу. Водночас поглиблення інтеграції медичних послуг і програм у повсякденне життя школи є недостатньо використаним інструментом підвищення навчальних досягнень та вдосконалення навчального процесу [27, с. 66].

Реалізація моделі об'єднання зусиль школи та місцевих громад для всебічного розвитку дітей об'єднує та спирається на елементи традиційного підходу до роботи соціальних працівників для координації спільних дій ДНЗ та ДНЗ. Місцева громада, об'єднуючи їх в єдину структуру, яка, за нами визначеним, має основні характеристики:

- координація, інтеграція та співпраця між службами освіти, охорони

здоров'я та місцевими громадами для покращення когнітивного, фізичного, соціального та емоційного розвитку кожної дитини;

- включення компонентів узгодженої програми, спрямованої на всебічний розвиток дітей. у шкільних програмах;

- забезпечення та розвиток інтеграційних відносин школи, сім'ї та громади для вирішення нагальних потреб і проблем дітей.

Тому для досягнення найкращих результатів у процесі виховання та соціалізації дітей співпраця школи та місцевої громади є однією з визначальних та визначальних умов успіху, ставляться завдання. Також, на нашу думку, важливим елементом моделі об'єднання зусиль школи та місцевої громади для всебічного розвитку дітей є участь і роль соціального працівника як суб'єкта цієї взаємодії.

Враховуючи реалії соціальної політики Сполучених Штатів, будь-яка колективна діяльність школи та місцевої громади, реалізація місцевих соціальних ініціатив, створення соціальних програм і проектів або посилення ролі місцевої громади . Роль соціального працівника як лідера в процесі прийняття рішень дуже актуальна для місцевої громади. Лідерство як феномен нормальної людської та професійної діяльності американські дослідники розглядають як сучасну та інноваційну модель соціальної роботи в локальних громадах. Оскільки роль соціального працівника як лідера дуже важлива, постає питання про його характер як члена спільноти [17, с. 56].

Аналізуючи всі вищезазначені моделі та методи соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах США, можна зробити висновок, що в цілому багатоспрямованість соціальної роботи з дітьми в локальних громадах є характерною рисою сучасності. США, що також визначає посадові інструкції професійних соціальних працівників у місцевих громадах: ресоціалізація; підвищити здатність індивіда та його сім'ї чи групи осіб для ефективного соціального функціонування; Працювати зі створення соціальних умов, необхідних для гармонійного розвитку та соціалізації дітей; Професійне

управління та сприяння на рівні місцевої громади; підтримка всіх верств суспільства для вирішення їхніх проблем; сприяння залученню державних та неурядових організацій до вирішення проблем громади; Об'єднання зусиль школи та місцевої громади для задоволення потреб дітей; активність та організація місцевих громад; Лідерство – як метод впливу та проведення діяльності в місцевій громаді [20, с. 562].

Спираючись на роботи американських дослідників, які займаються соціальною роботою з дітьми в громаді Л. Бейт, К. Петра, М. Фето методичні рекомендації Національна асоціація соціальних працівників Америки «Колесо кооперації» (загальний підхід) [20] і К. Враховуючи шість ключових сфер розвитку дитини за Левігом [18], ми розробили модель «Забезпечення добробуту дітей у територіальних громадах».

Ця модель має три рівні: коло дитини; сімейне коло; груповий підхід до соціальної роботи з дітьми в місцевій громаді. Виділено шість основних потреб відповідно до сфер розвитку дитини, а саме:

- відчуття безпеки;
- здоров'я та активність;
- відчуття щастя і почуття підтримки;
- особистість і почуття культурного зв'язку;
- почуття захищеності (звичайні предмети, такі як житло, одяг, іграшки);
- бажання навчатися та розвиток відповідно до віку.

Забезпечення та задоволення цих потреб, згідно з розробленою нами моделлю, відбувається насамперед у родинному колі. Тому ще одним компонентом нашої моделі стала сім'я, її дії та функції, які вона виконує відповідно до вищезазначених потреб дитини, а саме: сімейні стосунки та безпека вдома; Загальний стан здоров'я сім'ї, здорове харчування та дотримання санітарних норм; Підтримка психічного здоров'я в сім'ї, відносини «батьки-дитина», підтримка сім'ї; сімейний відпочинок, інтимні

стосунки та взаємопідтримка в родині; забезпеченість їжею та одягом, наявність роботи чи зайнятості для батьків, достатньо місця вдома; підтримка прагнень дитини, відвідування школи чи дитячого садка та проведення змістовного часу з родиною.

Створення необхідних умов для успішного задоволення потреб дітей, а також забезпечення виконання поставлених батьками завдань і дій щодо цих потреб, згідно з розробленою нами моделлю, покладено на місцеві громади.

Коло місцевих громад. Тому для забезпечення належного стану здоров'я дитини та її сім'ї перед громадою поставлено завдання забезпечити доступ до медичних послуг у територіальній громаді міста чи села. На рівні громади потреба дітей у відчутті безпеки має бути забезпечена через творчість

Безпечне місце в школах і дитячих зонах. Для задоволення освітніх потреб дітей територіальні громади мають створити умови для занять спортом та іграми у дворі, а також розвинути систему клубів та гуртків за інтересами. Забезпечення житлом, доступом до транспортної інфраструктури та основними послугами соціального забезпечення, на наш погляд, має задовольнити матеріальні потреби дитини для життя та розвитку. Згідно з нашою моделлю, місцеві громади створюють для дитини сферу зв'язків і відчуття приналежності до суспільства, будуючи тісні зв'язки з суспільством і культурою, а також готовність допомагати сусідам і друзям.

А щоб задовольнити потреби дитини у сферах психічного здоров'я та емоційного благополуччя на рівні місцевої громади, необхідно забезпечити підтримку однолітків і громади загалом, а також довірливі стосунки. Діти повинні формуватися разом з іншими дорослими. Отже, враховуючи описану модель забезпечення благополуччя дітей у територіальній громаді, можна говорити про комплексний підхід, який включає спільні зусилля родинного кола та сферу відповідальності територіальної громади. Вирішення та задоволення потреб дітей є таким, що відповідає сучасному стану розвитку суспільства в період змін.

Висновки до другого розділу.

У другому розділі магістерської роботи проаналізовано основні моделі соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах для американської практики, що визначає комплексне розуміння конкретних напрямків соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах США. Проведений нами аналіз моделей соціальної роботи з дітьми в локальних громадах дав змогу стверджувати, що моделі соціальної роботи в практиці соціальної роботи з дітьми в локальних громадах США є концептами для реалізації цього типу професіоналізму. Діяльність, яка відповідає всім визначеним нами змістовим напрямкам соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах. На основі аналізу визначено принципи техніки соціальної роботи з дітьми в територіальних громадах: правовий принцип і права дітей, принцип добровільності, принцип клієнтоцентризму, принцип конфіденційності, принцип. Толерантність, суб'єктний підхід, принцип максимального використання ресурсів місцевої громади, принцип упорядкованості, які, на нашу думку, є важливими під час професійної діяльності соціальних працівників, відповідно до змістових орієнтирів і моделей. соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах США.

На основі проведеного теоретико-методологічного аналізу, систематизації виявлених матеріальних областей і моделей з урахуванням діяльнісного підходу запропоновано класифікацію технік соціальної роботи з дітьми в локальних спільнотах США: терапевтичні техніки, освітня техніка, техніки підтримки громадських ініціатив, методи профілактики, фандрейзингу, техніки соціального проектування тощо.

У рамках аналізу визначено характерні методи соціальної роботи з дітьми в локальних громадах, які є можливими в значущих сферах соціальної роботи в умовах США та є адаптивними та можуть бути адаптовані до соціального середовища України. Застосування сучасної професійної соціальної роботи в Україні.

Відповідно до конкретних позитивних і негативних факторів розвитку

та становлення соціальної роботи з дітьми в територіальних громадах України, а також зосередившись на проведеному теоретико-методологічному аналізі, дослідженнях походження соціальної роботи, матеріалах, моделях і методиках. у локальних громадах США У соціальній роботі з дітьми визначено методи впровадження досвіду соціальної роботи з дітьми у місцевих громадах США в українську практику.

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ЗМІСТУ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ В УКРАЇНІ

3.1. Особливості організації соціальної роботи з дітьми в Україні

У вітчизняному суспільствознавстві традиційно існує тенденція до виділення теоретичного та практичного рівнів (аспектів, розділів) у соціальній роботі, але домінує соціально-педагогічний. Донецький дослідник В. Сидоров на початку 90-х років першим спробував методологічно обґрунтувати соціальну роботу в Україні. Соціальну роботу він визначав як «професійну роботу, яка передбачає допомогу окремим особам, сім'ям, різним віковим групам і соціальним групам (клієнтам) у вирішенні їх психолого-педагогічних, медичних, правових, економічних та інших проблем»; Застосовується до взаємодії клієнтів і спеціалістів «для покращення або відновлення життєдіяльності першого [12, 4].

Зміст соціальної роботи в Україні включає три основні аспекти :

1) надання підтримки особам або групам осіб, які опинилися у складній життєвій ситуації, шляхом використання допомоги, консультування, реабілітації, захисту та інших видів соціальних послуг;

2) реальність здатності до самопомоги людей, які опинилися в складних життєвих ситуаціях;

3) Цілеспрямований вплив на формування та реалізацію соціально-економічної політики на всіх рівнях – від регіонального до державного, з метою забезпечення соціально-оздоровчого середовища для проживання та життєдіяльності людей, створення системи підтримки людей. Тих, хто потрапив у складні життєві ситуації.

Перші два аспекти проявляються на мікрорівні, третій - на макрорівні соціальної роботи.

Виходячи зі змісту соціальної роботи, можна визначити такі функції соціальної роботи:

- Комунікаційна - забезпечує встановлення взаємодії між суб'єктами та об'єктами соціальної роботи;
- Організаційна - характерна для соціальної роботи з точки зору соціального управління, що включає структуру, планування, розподіл різних видів професійної діяльності та координацію роботи з представниками різних соціальних організацій і суміжних професій;
- Прогностична - програмування і прогнозування впливу всіх соціальних інститутів суспільства на об'єкти соціальної дії, розробка окремих моделей методик прогнозування і моделей поведінки об'єктів;
- Захист прав людини - сприяння захисту прав клієнтів та створення умов для виконання ними своїх обов'язків по відношенню до держави, суспільства, громади, сім'ї, дітей; Організація правопросвітницької роботи серед населення з метою вивчення міжнародних та державних документів, що регламентують права, обов'язки, норми поведінки представників різних груп об'єктів соціальної роботи;
- Діагностика - мета виявлення причин труднощів у громадян за місцем проживання та місцем навчання і роботи;
- Профілактична – виявлення закономірності та особливостей проблеми клієнта, реалізація соціально-правових, психологічних, соціально-медичних, просвітницьких та інших механізмів попередження та подолання негативних подій, вибір і використання ефективних форм соціально-профілактичної роботи, використання . методи заохочення та покарання, засновані на гуманізмі, надання інформаційних матеріалів клієнтам).
- корекційно-реабілітаційна функція полягає в аналізі суб'єктивних і об'єктивних можливостей соціальної реабілітації; організація корекційно-реабілітаційної роботи з різними клієнтами; вибір оптимальних видів корекцій, визначення нормативів та ефективності корекційно-реабілітаційної роботи, розробка методичних матеріалів корекційно-реабілітаційної роботи);

Соціально-терапевтична - вирішення проблеми соціально-терапевтичної допомоги клієнтам, організація соціально-терапевтичної допомоги, визначення рівнів і форм соціально-терапевтичної допомоги, обґрунтування можливості надання соціально-терапевтичної допомоги;

- активаційна функція - сприяння активізації можливості можливостей для клієнтів - індивіда, сім'ї або соціальної групи, що опинилася в складній життєвій ситуації; стимулювання їх зусиль до самопомоги, самовдосконалення.

Мережа стійких зв'язків матерії, що забезпечує збереження цих основних властивостей. З цих позицій можна розглядати структуру соціальної роботи, яка включає багато взаємопов'язаних компонентів: суб'єкт – зміст – управління – об'єкти та дії, які застосовуються до роботи і пов'язують усі компоненти структури.

Залежно від масштабу соціальної дії, дії можуть реалізовуватися на державному, регіональному, місцевому та індивідуальному рівнях. Зміст соціальної роботи на державному рівні визначається законодавчою базою та соціальною політикою держави, розвитком системи соціального забезпечення населення всередині країни.

На регіональному рівні соціальної роботи реалізуються законодавчі та нормативні дії в соціальній сфері з урахуванням різноманітних особливостей певної території: економічних, природних, етнонаціональних тощо.

Місцевий рівень соціальної роботи визначається особливостями конкретних соціальних проблем у певному суспільстві, наявністю інституцій і спеціалістів, які можуть брати участь у їх вирішенні.

Індивідуальний рівень соціальної роботи — це безпосередня робота з конкретною особою чи групою осіб, які звернулися за допомогою до конкретних соціальних служб.

Соціальна робота може здійснюватися як на професійному (забезпечення спеціалістами відповідного профілю в певних сферах

суспільного життя (медицина, юриспруденція, соціальні послуги, освіта тощо)), так і на непрофесійному (волонтери) рівнях. Основним завданням соціальної роботи є допомога різним групам населення, які опинилися у складній життєвій ситуації.

Загалом дослідницької літератури, яка розкриває зміст роботи системи соціальної роботи в Україні, дуже багато, але ця інформація дуже давня. Це пов'язано з тим, що реформа децентралізації стартувала у 2014 році. Суть цієї реформи – передача повноважень і фінансових ресурсів від державних органів до органів місцевого самоврядування. Реформа децентралізації влади покликана створити ефективне та прозоре управління в регіонах, забезпечивши надання доступних та якісних послуг. Серед її завдань варто підкреслити: створенні належних умов для організації послуг у громаді; забезпечення комплексності надання соціальних послуг; запровадження сімейно-орієнтованого підходу до запобігання соціальному сирітству, оцінка та моніторинг послуг та забезпечення їх адресності.

В умовах децентралізації повноваження у соціальній сфері переходять від державних установ району до об'єднаних громад області. Зважаючи на це, виникає необхідність пошуку глобальних підходів, які забезпечують надання якісних соціальних послуг жителям громади.

Основними напрямками соціальної роботи в громаді є:

1. Мотиваційно-мобілізаційна, що включає спонукання жителів до активної участі в житті громади, сприяння поширенню різних видів взаємопідтримки серед жителів громади;

2. Координація та посередництво, що включає розвиток партнерства між державою та громадськими інституціями, що працюють у соціальній сфері, в громадському секторі;

3. Дослідження та моніторинг, що включає моніторинг та аналіз потреб, соціальних умов та інтересів мешканців громади, а також моніторинг соціальних послуг.

4. Послуга, яка включає надання соціальних послуг жителям громади організаціями, установами, громадськими організаціями та групами взаємодопомоги.

Основними принципами соціальної роботи є:

- Створення соціального середовища, в якому партнери зобов'язані виконувати свої зобов'язання.
- Відкритість партнерів для спільноти, що свідчить про можливість отримання достовірної інформації про партнерів;
- Прагнення покращити якість соціальних послуг у громаді
- Залучення матеріальних, фінансових та людських ресурсів (гранти, кошти меценатів та спонсорів).
- Розробка та підписання партнерської угоди з визначенням відповідальності сторін.

Характерною рисою соціальної роботи в Україні, як галузі теоретичних знань є те, що вона розвивалася сама по собі з моменту визначення соціальної роботи як професії. Нова теорія виникла внаслідок гострої потреби суспільства в науково-теоретичних дослідженнях у сфері суспільного розвитку на новому соціально-політичному та економічному етапі розвитку суспільства та взаємовідносин суспільства і людини. Актуальною стала також потреба у науково-практичних та методичних рекомендаціях щодо надання соціальної допомоги особам та окремим соціальним групам, які опинилися у складній життєвій ситуації.

Таким чином, практичні завдання соціальної допомоги, водночас використовувані методи та прийоми поступово унормувалися та отримали науково-теоретичне осмислення та обґрунтування. По суті, теорія соціальної роботи створювалася в процесі практичної діяльності, орієнтуючись на основні об'єкти соціальної роботи: особистість, групу та групову спільноту. При цьому саме основні об'єкти соціальної роботи поступово стали основою для інтеграції навколо них теоретичних знань і формування відповідних груп

теорій соціальної роботи.

3.2. Шляхи впровадження досвіду соціальної роботи з дітьми Сполучених Штатів Америки в українську систему соціальної роботи

Соціальна політика держави в Україні спрямована на створення системи послуг, пропозицій і проектів, що надаються місцевим громадам, які допомагають їм у процесі соціального становлення, регулює та забезпечує ефективність відносин між родинами, громадами, товариствами та громадами. Держава, яка є органічною частиною внутрішньої та зовнішньої політики держави, являє собою комплексну систему заходів правового, організаційно-управлінського, фінансово-економічного характеру і покликана створювати механізми взаємної відповідальності [44].

На сучасному етапі розвитку українського суспільства важливою функцією держави є забезпечення соціального захисту територіальних громад від негативного впливу соціально-економічних змін, що відбуваються в Україні. Тому було прийнято багато нормативно-правових актів, концепцій, державних, національних та регіональних програм, щоб допомогти громадам у ситуації, яка склалася в Україні.

Законом України визначено положення, згідно з яким громада є первинним суб'єктом місцевого самоврядування, головним носієм його функцій і повноважень. «Законом про місцеве самоврядування в Україні» визначено, що місцеве самоврядування в Україні - це гарантоване державою право та реальна дієздатність регіональної громади - добровільного об'єднання жителів села або кількох сіл, селища, міста. У сільській громаді - самостійно або на правах і обов'язках органів місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення в межах Конституції та законів України [27].

Цей Закон України також визначає основні принципи місцевого самоврядування: народовладдя; законність; пропаганда; колегіальність; поєднання місцевих і державних інтересів; виборність; правова, організаційна

та фізично-господарська самостійність у межах повноважень, визначених цим Законом; підзвітність та відповідальність своїх органів та органів влади перед регіональними громадами; державна підтримка та гарантії місцевого самоврядування; судовий захист права місцевого самоврядування.

Визначені повноваження територіальних громад та визначені принципи місцевого самоврядування створюють можливості громадам самостійно виявляти проблеми та вирішувати проблеми соціальної роботи з дітьми у територіальних громадах у межах, визначених Конституцією та відповідними законами України. Варто зазначити, що зміни до закону України були прийняті у 2015 році «Про місцеве самоврядування в Україні», в яких визначені методи деінституалізації соціальної сфери, до закону внесено зміни, які наділяють громаду правами у сфері соціального забезпечення населення, а також повноваженнями у сферах освіти, охорони здоров'я, культури, фізкультури та спорту [21]. Це також зумовлює організацію соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах у відповідь на запити та потреби дітей, сімей і мешканців місцевих громад, що в свою чергу характеризує також і американську практику соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах.

Отже, відповідно до внесених змін до статті 31 цього Закону України територіальні громади уповноважені вирішувати повне державне утримання дітей-сиріт та дітей, які залишилися без піклування батьків, особливо у школах-інтернатах, дитячих будинках. Оплата харчування дітей у школах-інтернатах, школах-інтернатах при школах, а також у зв'язку з наданням громадянам приміщень для виховання дітей у сімейних, професійно-технічних навчальних закладах за державний рахунок осіб з вадами фізичного або розумового розвитку та у колективних виховних закладах, у спеціальних виховних закладах (групах продовженого дня), а також обов'язки щодо організації роботи щодо запобігання бездоглядності неповнолітніх [12].

Враховуючи визначені нами змістові напрямки соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах США, зауважимо, що Закон України «Про

соціальні послуги» [28] визначає, що соціальні послуги не можуть бути лише надавачами державні, а й недержавні організації. Цей нормативно-правовий документ акцентує увагу на обов'язковості надання послуг за місцем проживання людини. Відповідальність за надання та координацію соціальних послуг покладено на центральні та місцеві органи виконавчої влади, а також органи місцевого самоврядування в об'єднаних територіальних громадах.

Для організації надання соціальних послуг неповнолітнім правопорушникам наказом Мінсоцполітики у 2015 році затверджено Методичні вказівки, де громада виступає одним із факторів захисту, який необхідно враховувати при наданні соціальних послуг неповнолітнім. Злочинці. Таким чином, наявність у місцевій громаді ресурсів для задоволення потреб маленьких дітей у дружньому та активному дозвіллі може запобігти правопорушенням у майбутньому. На нашу думку, чим більша спроможність громади взяти на себе комплексні повноваження щодо вирішення проблем неповнолітніх, які вчинили злочини, тим більша можливість їх реабілітації та подальшої інтеграції в суспільство [54].

Підкреслюючи важливість соціальної роботи з дітьми в територіальних громадах, Закон України від 2016 року «Внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо посилення соціального захисту дітей та підтримки сімей з дітьми» визначив питання щодо забезпечення відповідно до закону. Соціальні послуги особам та сім'ям з дітьми, які перебувають у складній життєвій ситуації та потребують сторонньої підтримки, опікування та виховання дітей, які перебувають у складній життєвій ситуації, також покладено на суб'єкти громад області.

Отже, можна зробити висновок, що за останні роки в Україні відбулися значні зміни в нормативно-правовому забезпеченні соціальної політики держави. Ці зміни супроводжувалися появою державних і загальнодержавних програм соціальної підтримки місцевого самоврядування, діяльності об'єднаних регіональних громад, які реалізовувалися в соціальній роботі з

дітьми в територіальних громадах України [25].

Однак ці зміни в законодавчій базі мали схожий поштовх для розвитку соціальної роботи з дітьми в громадах України, зазначає українська дослідниця Т. Семигіна, на думку якої, існує кілька факторів, які можуть ініціювати цей процес [51 с. 25]:

- погіршення фізичного та психологічного стану соціально незахищених верств населення, особливо дітей, які виховуються в сім'ях, які перебувають у складних життєвих обставинах, у зв'язку з чим виникає потреба у нових соціальних послугах та програмах;
- неспроможність стаціонарних закладів задовольнити потреби дітей, зокрема, потреби інтеграції в соціальне середовище;
- становлення соціальної роботи як професії, поява спеціалістів, які мають знання з організації соціальної роботи за місцем проживання чи спільноти за інтересами;
- розвиток місцевого самоврядування та залучення громадян до процесу прийняття рішень, що стосуються життєдіяльності територіальних громад, а також реалізація цілеспрямованої державної політики щодо законотворчості, діяльності на засадах місцевого самоврядування.

Відповідно до зазначених факторів, в українській науковій думці [4; 31; 68], визначено, що пріоритетами державної соціальної політики України на найближчі роки є: розвиток та активізація територіальних громад; реалізація проектів та програм у місцевих громадах; покращення соціальної інфраструктури для ефективного функціонування територіальних громад.

На відміну від умов здійснення соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах, вчені Н. Максишко та Я. Глазова [48] зазначає, що на розвиток української системи соціальної роботи негативно впливає відсутність двох важливих складових, а саме: системи оцінки впливу різноманітних заходів соціального захисту на статус їх отримувачів та системи ефективного обліку громадян, які потребують соціальної допомоги, захисту від держави.

Важливим аспектом використання інноваційних практик, дослідженого нами американського досвіду, є адаптація зарубіжних методик соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах. Сучасна українська система соціальної роботи з дітьми в громаді активно використовує технології підтримки соціальних ініціатив у громаді, що дає змогу максимально використовувати її внутрішні можливості та зовнішні зв'язки для вирішення проблем членів місцевої громади. Серед ініціатив у місцевих громадах науковці виділяють такі групи [56, с. 60]:

- «Модель сусідства». Ця група ініціатив складається з повсякденної фасилітарної діяльності, наприклад, підтримки мешканців невеликих географічних територій у їхніх власних сусідських інтересах. Деякі місцеві ініціативи спрямовані на стимулювання контакту між людьми, від якого залежить підтримка здорового мікросоціального середовища.
- «Дії в Громаді». Такі ініціативи також виникають спонтанно, але, на відміну від попередніх ініціатив, мають більш системний характер. До цієї категорії належать такі ініціативи, як створення дитячих майданчиків чи мікрорайонів. Внутрішня діяльність громади є найбільш сприятливою для розвитку громадянського суспільства, оскільки мінімізує потребу в її втручанні.
- «Розвиток громади». Суть цієї моделі ініціатив полягає у співпраці волонтерів та професіоналів для активізації різних аспектів місцевого життя. Такі програми зазвичай вимагають зовнішнього втручання.
- «Місцева публічна політика». Ця модель місцевих ініціатив включає набір програм, спрямованих на залучення членів громади до діяльності для досягнення конкретних цілей. Наприклад, сусіди об'єднують зусилля для захисту власності та запобігання злочинам. До цієї категорії ініціатив також входять ініціативи та творчість,

спрямовані на допомогу та підтримку самотнім людям похилого віку з інвалідністю.

Таким чином, спираючись на ці групи місцевих ініціатив, соціальний працівник, який працює в місцевій громаді, може безпосередньо керувати діяльністю та процесами в громаді. Використовуючи ці моделі, він може вибрати оптимальних людей для реалізації ініціатив щодо різних форм соціальної допомоги та забезпечення сталого соціального добробуту для дітей, які проживають у цих місцевих громадах, та їхніх сімей [17].

Виходячи з використання інноваційних практик американського досвіду, також варто відзначити п'ять типів залучення місцевих ініціатив:

1. Інформування громадян (інформаційні повідомлення, звіти, ініціатори програм, звіти про дії органів влади; постійні програмні або тематичні серії публікацій про проблеми та послуги громадян; рекламні матеріали, прес-релізи, прес-конференції; газети, брошури, плакати). І дошки оголошень; інформативне листування, офіційні програми, радіо- та телепродукція; власні сторінки в соціальних мережах та власні сайти в Інтернеті. На цьому рівні не має значення сприйняття інформації громадською думкою, «реакція» тощо.
2. Спілкування з громадянами (визначення контактних осіб; робота в гуртках, клубах за місцем проживання; суботній сніданок, бізнес-ланч з керівниками, активістами громадських об'єднань; створення дискусійних груп та груп для обговорення актуальних питань і проблем; залучення громадських організацій, благодійність фонди, товариства та об'єднання; години прийому громадян для надання консультацій; опитування; дні «Відчинені двері»; громадські слухання та зустрічі; публічне обговорення). На цьому рівні робота зводиться до інформування громадян про зміст дій з обов'язковим відстеженням їхньої реакції на повідомлення, тобто встановлення

зворотного зв'язку.

3. Діалог з громадою (налагодження формальних механізмів сталості, консультації та переговори з представниками різних громадських груп, наприклад, об'єднань жителів мікрорайонів; консультування громадських діячів щодо вирішення питань, зокрема щодо дітей, які потребують соціального захисту та піклування; спільне планування заходів; сервісна діяльність із забезпечення участі громадян у самоврядуванні; організація відкритих заходів для прийняття суспільно важливих рішень). Суть цього процесу полягає в обміні інформацією; затвердження та коригування ідей, планів, проектів; оптимізація організаційних, фінансових, кадрових ресурсів тощо.
4. Партнерство з громадою. Основою цього рівня є спільна відповідальність органів влади та громад за процес самоврядування, спільна розробка конкретних рекомендацій та їх безпосередня реалізація при формуванні та реалізації місцевої політики; самоорганізація населення (консультанти, супервізори, профільні, змішані комісії, комітети та ради з підвідомчих, нормативно-правових питань), розвинена співпраця з консультаційними службами експертів; діяльність спеціальних робочих груп чи комісій, організація референдумів.

Визначені нами форми залучення місцевих ініціатив соціальних працівників є, на нашу думку, найбільш вдалим для місцевих громад, але вони прийнятні й для інших типів громад. В оптимальному випадку залучення місцевих ініціатив має розвиватися від пасивної участі громадян та загального інформування членів громади до самостійного управління внутрішніми ресурсами місцевої громади, що характеризується активним аналізом ситуації громадян, активна участь у розвитку, їх незалежність від зовнішніх інституцій тощо.

На сучасному етапі необхідність розвитку громад, дружніх до дитини

в Україні, визначається міжнародними настановами та стандартами, зокрема положеннями резолюції Ради Європи щодо прав дитини та розвитку соціальних послуг, дружніх до дитини та сім'ї. Крім того, міжнародний досвід демонструє прогрес та успіхи багатьох закладів (пологових будинків, поліклінік, шкіл) та зон, дружніх до дитини.

Створення такої спільноти покликане гарантувати права дітей на: безпеку; участь у суспільному житті та прийнятті рішень щодо свого села, міста, громади; отримання оптимальних послуг в освіті, культурі, охороні здоров'я; загальні санітарні умови проживання та доступ до чистої води; захист від зловживань; проживання в зелених і екологічно чистих зонах тощо. Тому передбачається комплексний підхід до оцінки та покращення становища громади, становища дітей та реалізації їхніх прав, що є стрижнем ідеї створення дружнього до дитини середовища.

Отже, можна зробити висновок, що «громада, дружня до дитини» - це спільнота, в якій дитина знаходиться в центрі уваги, а її добробут і безпека визнаються беззаперечним пріоритетом; до надання соціальних послуг застосовується сімейно-орієнтований підхід, встановлення міцних дружніх стосунків між людьми з метою вдосконалення себе та своєї спільноти (світу, в якому вони живуть); система прийняття рішень базується на забезпеченні найкращих інтересів дитини.

Можемо визначити основні завдання та функції такої громади:

1. Проведення постійного моніторингу ситуації з дітьми у своїх територіальних громадах з оприлюдненням результатів, особливо на засіданнях виконавчих комітетів сільських рад.

2. Забезпечення потреб населення щодо соціального забезпечення дітей, які проживають у неблагополучних сім'ях.

3. Організація просвітницької роботи між батьками та дітьми із залученням фахівців різного профілю та рівня.

4. Виявлення та моніторинг проблемного становища дітей, які опинилися в особливо складних і небезпечних ситуаціях, поміщення їх до відповідних закладів сімейного типу.

5. Ведення обліку дітей-сиріт та дітей-сиріт позбавлених батьківського піклування;

6. Залучення відповідних спеціалістів до надання медико-психологічного та соціального супроводу сімей груп ризику.

7. Допомога в оформленні необхідних документів для отримання прожиткової пенсії та матеріального забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

8. Контроль за правильним та своєчасним призначенням опікунів та піклувальників дітям-сиротам та дітям, позбавленим батьківського піклування.

9. Сприяння працевлаштуванню неповнолітніх для поліпшення матеріально-побутових потреб сім'ї.

10. Співпраця з дирекціями шкіл щодо забезпечення та охоплення навчанням усіх дітей шкільного віку в місцевій громаді.

11. Сприяння в організації дозвілля дітей за місцем проживання, забезпечення наявності районних програм організації дозвілля та, за необхідності, забезпечення їх реалізації в районних центрах при проведенні групових програм для дітей.

12. Інформування громадськості з метою запобігання фактам порушення прав дитини та забезпечення поінформованості мешканців цих територіальних громад.

У свою чергу, це передбачає реалізацію нових концептуальних підходів до організації соціальної роботи з дітьми: використання прийомів соціального проектування, фандрейзингу, підтримки громадських ініціатив; створення освітніх програм та здійснення навчання спеціалістів державних та неурядових організацій, які працюють у сфері соціальної роботи з дітьми

громади; здійснення міжгалузевої та міжвідомчої взаємодії в процесі соціальної роботи з дітьми в громаді.

Висновки до третього розділу

Нами проаналізовано особливості організації соціальної роботи з дітьми, доведено, що існують суттєві відмінності у способах соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах України та США: у США реалізується значна кількість соціальних програм, які регулюються федеральними чи державними законами. В Україні соціальні програми здебільшого приймаються на державному рівні і фінансуються переважно з бюджету або грантів міжнародних неурядових організацій; основною характеристикою соціальної політики США є турбота місцевої громади про свій добробут, що свідчить про ліберальний тип соціальної політики, тоді як в Україні ще зберігається патерналістський тип соціальної політики. Також є спільні риси: місцеві громади займають ключові позиції в системі соціальних інститутів країн; соціальна робота з дітьми є пріоритетним напрямком соціальної політики держави. Для підтримки та реалізації громадських ініціатив працюють різноманітні державні та неурядові організації; інноваційні практики впроваджуються на рівні місцевої громади.

Також виділено основні проблеми організації соціальної роботи з дітьми в Україні та шляхи удосконалення: впровадження та використання інноваційних американських практик соціальної роботи з дітьми в громадах, включаючи соціальний дизайн, фандрайзинг та використання технологій для підтримки громадських ініціатив; створення освітніх програм для навчання соціальних працівників роботі в громаді; введення до складу об'єднаних регіональних громад спеціалістів із захисту прав дитини та створення їх професійних профілів; здійснення міжгалузевої та міжвідомчої взаємодії в процесі соціальної роботи з дітьми в громаді; створення моделі соціальної роботи з дітьми в громаді, яка включає такі компоненти: орієнтацію на благополуччя, добробут та пріоритетність інтересів дітей.

В умовах суспільної трансформації, яка відбувається в Україні, та впровадження процесу децентралізації влади, соціальні працівники, які надають соціальні послуги дітям, ставлять нові виклики щодо залучення ресурсів та потенціалу місцевих громад для соціалізації і розвитку дітей.

Враховуючи багаторічну історію соціальної роботи з дітьми, становлення та розвитку в місцевих громадах США, є необхідним здійснити дослідження саме американських вчених від етапу зародження приватної філантропії до впровадження системи соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах; вділити передовий досвід та можливості його запровадження в систему соціальної роботи в Україні.

Дані, які підтверджують результати дослідження.

За результатами теоретичного узагальнення перевірено сутність соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах США: визначено теоретичні підходи до методів і форм соціальної роботи з дітьми; характеристики співпраці між місцевими громадами та закладами освіти; функції, ролі, обов'язки та особливості роботи соціальних працівників з дітьми в місцевих громадах США; історико-педагогічні аспекти становлення соціальної роботи та професійної підготовки соціальних працівників; можливості реалізації партнерства школи, родини та місцевої громади. Охарактеризовано етапи розвитку системи соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах США: зародження приватної благодійності; становлення соціальної роботи з дітьми в громаді; професіоналізація соціальної роботи; створення інститутів соціальної підтримки територіальних громад; розвиток системи соціальної роботи з дітьми в локальних громадах. Розроблено рекомендації щодо шляхів удосконалення соціальної роботи з дітьми в територіальних громадах України. Встановлено, що для забезпечення становлення та розвитку соціальної роботи з дітьми в територіальних громадах важливою є наявність законодавчої бази, яка регламентує та розширює можливості соціальної роботи з дітьми в територіальних громадах та впровадження інноваційних технологій.

Результати досліджень, що доповнюють та розширюють існуючі наукові розробки. Аналіз науково-методологічної літератури та практики соціальної роботи в Сполучених Штатах Америки та в Україні дав змогу конкретизувати поняття «соціальна робота з дітьми», «мета соціальної роботи», концептуальні засади соціальної роботи. Отримані результати дослідження мають ефект доповнення до основних наукових здобутків із зазначеної проблеми таких учених, як І. Братусь, Т. Веретенко, О. Попової та інших.

Нові дані, що виявлені в процесі дослідження. На основі дослідження та узагальнення наукових підходів до класифікації спільнот у США визначено їх класифікаційні ознаки: соціальна функція; характер діяльності; рівень згуртованості та організованості; тривалість існування; кількісний склад; спільна ідентичність; місце їх існування; лобювання інтересів. Встановлено, що відповідно до правової та регіональної системи США місцева громада – це специфічне регіональне об'єднання, суб'єкт соціальної роботи та інші види спільнот (релігійні громади, спільноти за інтересами, місцеві громади тощо). Місцева громада – це спільність людей, які мають соціально-економічні зв'язки та проживають на спільно визначеній території.

Визначено соціалізаційні функції територіальної громади: ціннісно-орієнтаційну, культурну, нормативно-правову, соціально-контрольну, інтегровану.

За результатами теоретичного узагальнення перевірено сутність соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах США: визначено теоретичні підходи до методів і форм соціальної роботи з дітьми; характеристики співпраці місцевих громад та навчальних закладів; функції, ролі, обов'язки та особливості роботи соціальних працівників з дітьми в місцевих громадах США; історико-педагогічні аспекти становлення соціальної роботи та професійної підготовки соціальних працівників; реалізація партнерства школи, родини та місцевої громади. Встановлено, що основний зміст соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах США включає наступні

напрямки: соціальна допомога (оплата в грошовій або натуральній формі); соціальна реабілітація (система організаційних, економічних, правових, культурно-освітніх, медичних, оздоровчих та інших соціальних заходів); соціальне обслуговування (надання різноманітних соціальних послуг безкоштовно або на пільгових умовах, на компенсаційній чи благодійній основі) та соціальна профілактика (виявлення несприятливих соціально-економічних умов та запобігання їх впливу на дитину).

Визначено шляхи впровадження досвіду соціальної роботи з дітьми в локальних громадах США в практику соціальної роботи в Україні: впровадження та використання інноваційних зарубіжних практик соціальної роботи з дітьми в локальних громадах; створення освітніх програм для спеціалістів державних та неурядових організацій, які працюють у сфері соціальної роботи з дітьми в громаді; введення спеціалістів із захисту прав дитини та створення їх професіограм у структурі об'єднаних регіональних громад; здійснення міжгалузевої та міжвідомчої взаємодії в процесі соціальної роботи з дітьми в громаді.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі проведено цілісний та комплексний аналіз соціальної роботи з дітьми США. Результати проведених досліджень засвідчили ефективність вирішення поставлених завдань і дали підстави для наступних висновків:

1. На основі дослідження та узагальнення наукових підходів до класифікації спільнот у США визначено їх класифікаційні ознаки: соціальна функція; характер діяльності; рівень згуртованості та організованості; тривалість існування; кількісний склад; спільна ідентичність; місце їх існування; лобіювання інтересів.

За результатами теоретичного узагальнення перевірено сутність соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах США: визначено теоретичні підходи до методів і форм соціальної роботи з дітьми; характеристики співпраці місцевих громад та навчальних закладів; функції, ролі, обов'язки та особливості роботи соціальних працівників з дітьми в місцевих громадах США; історико-педагогічні аспекти становлення соціальної роботи та професійної підготовки соціальних працівників.

Визначено соціалізаційні функції територіальної громади: ціннісно-орієнтаційну, культурну, нормативно-правову, соціально-контрольну, інтегровану.

2. проведено ретроспективний аналіз становлення та розвитку соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах США. Виділено п'ять етапів розвитку системи соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах США: I етап (кінець XVIII - друга половина XIX століття) - зародження приватної благодійності; II етап (друга половина XIX – початок XX ст.) – становлення соціальної роботи з дітьми в громаді; III етап (поч. 20 ст. - 30 р. 20 ст.) - професіоналізація соціальної роботи; IV етап (30-ті рр. XX – 60-ті рр. XX ст.) – створення інститутів соціальної підтримки територіальних громад; V етап (поч. 70-х рр. XX ст. – дотепер) – розвиток системи соціальної роботи з дітьми в локальних громадах.

3. Охарактеризовано зміст соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах США. Встановлено, що основний зміст соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах США включає наступні напрямки: соціальна допомога (оплата в грошовій або натуральній формі); соціальна реабілітація (система організаційних, економічних, правових, культурно-освітніх, медичних, оздоровчих та інших соціальних заходів); соціальне обслуговування (надання різноманітних соціальних послуг безкоштовно або на пільгових умовах, на компенсаційній чи благодійній основі) та соціальна профілактика (виявлення несприятливих соціально-економічних умов з метою нівелювання негативних факторів) тощо.

4. Розкрито сутність моделей і методик соціальної роботи з дітьми в США. Визначено провідні для американської практики моделі соціальної роботи з дітьми в локальних громадах: модель «соціальної роботи»; модель Chevys; модель Алінського; модель соціальної мережі; модель Росса; Екологічні моделі соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах; модель об'єднання зусиль школи та місцевої громади для всебічного розвитку дітей. Підкреслено, що модель соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах США пов'язана зі способами і формами взаємодії основних об'єктів і суб'єктів соціальної роботи.

Охарактеризовано принципи методик соціальної роботи з дітьми в місцевих громадах: законність і права дітей, добровільність, клієнтоцентризм, конфіденційність, толерантність, міждисциплінарний підхід, максимізація ресурсів місцевої громади, системність.

5. Проаналізовано практику соціальної роботи в Україні та визначено шляхи впровадження досвіду соціальної роботи з дітьми в США в систему соціальної роботи з дітьми в Україні: впровадження та використання інноваційних зарубіжних практик фандрайзінгу; створення освітніх програм для спеціалістів державних та неурядових організацій, які б працювали у сфері соціальної роботи з дітьми в громаді; введення фахівців із захисту прав дитини та створення їх професіограм у структурі об'єднаних регіональних громад;

здійснення міжгалузевої та міжвідомчої взаємодії в процесі соціальної роботи з дітьми в громаді; побудова моделі соціальної роботи з дітьми в громаді з орієнтацією на благополуччя та добробут. Розроблено рекомендації щодо шляхів удосконалення соціальної роботи з дітьми в територіальних громадах України.

Проведене дослідження не претендує на повний і всебічний розгляд досліджуваної проблеми. Залишаються недостатньо вивченими питання соціальної підтримки в США сімей, які опинилися в складній життєвій ситуації, соціально-педагогічної підтримки дітей з обмеженими можливостями та девіантною поведінкою, міждисциплінарної взаємодії різних дисциплін соціальної роботи в інтересах дітей та молоді, інтегрованого соціального розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеєнко Т. Ф. Соціалізація особистості: можливості та ризики: наук. метод. Посібник Київ: Освітні ідеї, 2007. 150 стор.
2. Аніщенко А.П. Соціально-педагогічні прийоми підвищення ефективності соціалізації старшокласників провінційних громад. Вісник Харківської державної академії культури. 2009. Випуск 28. С. 210-218.
3. Безлюдний. В. В. Системи соціальної роботи з сім'ями в США. Київ. Університет носить ім'я Бориса Грінченка, Київ. 2012 рік. 20 стор.
4. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка та соціальна робота в сучасному освітньому просторі. Навчальний дискурс. 2014. № 1 (3). стор. 103-111.
5. Бондаренко З.П. Організація волонтерської роботи майбутніх соціальних педагогів в умовах ВНЗ. Київ, 2008. С.201-210.
6. Бут М.П. Механізми державного управління процесами соціального благополуччя дітей у ситуаціях застосування влади / Чернігівський національний технологічний університет. 2016. 240 с.
7. Вайнола Р.Х. Технологізація соціально-виховної роботи: Навчально-методичний посібник. Київ: НПУ ім. Драгоманова, 2008. 134 стор.
8. Веретенко Т. Г. Основи батьківської компетентності : навч. Інструкція. Київ: Науковий світ, 2006. 156 стор.
9. Веретенко Т. Г. Формування здібностей майбутніх соціальних педагогів у процесі професійної підготовки. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. 2012. № 104. С. 60-62.
10. Веретенко Т. Г., Попова А. О. Лідерство в місцевих громадах США. 2016 С.162-167.
11. Віннікова Л. В. Система підготовки соціальних працівників у вищих навчальних закладах США : дис. ... канд.пед.н.: 13.00.05. Луганськ, 2003. 217 с.

12. Гавриш О.Г., Ковальова О.В. Мережа працює як проект шкільної соціальної освіти в Німеччині. Особистісна духовність: методологія, теорія і практика. 2017. № 2. С. 82-91.
13. Гусак П. М., Зимівець Н. В., Петрович В. С. Відповідальний підхід до здоров'я: принципи та методики. Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2009. 219 с.
14. Журавель Т. В. Соціальна робота з особливими групами клієнтів. Програма навчальної дисципліни: Київський міський педагогічний університет імені Б.Д. Ім.Грінченка, Київ. 2009 с. – 37 с.
15. Про соціальну роботу з дітьми та молоддю [електронний ресурс] : Закон України від 20.01.2018 № 2558-III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2558-14>
16. Про співпрацю з громадами регіонів [Електронний ресурс]: Закон України від 17.06.2014 № 1508-VII. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1508-18>
17. Національна стратегія реформування інституційного догляду та опіки над дітьми на 2017-2026 роки та план заходів щодо її реалізації на першому етапі: Розпорядження від 09.08.2017 № 526-р / КМУ.України. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/250190226>
18. Зверева І. Д. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери. Київ, Сімферополь: Універсум, 2012. 536 с.
19. Іванов С. В., Ляшенко В. І., Іваннікова М. М. Децентралізація сільських громад: європейський досвід та перспективи для України. Економічний вісник Донбасу. 2016 рік.
20. Іванюк Г.І. Історико-педагогічне дослідження розвитку сільської школи в Україні: соціокультурна концепція. Гірська школа Українських Карпат, Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника. 2015 р. С. 91-95
21. Іващенко К. В. Соціальна робота в громаді. Економічний вісник Донбасу. Випуск № 2 (44). Донецьк. 2016 р. С. 50-55.

22. Ігнатюк О., Сизикова В. Аналіз особливостей професійної підготовки майбутніх спеціалістів соціальної роботи в США та Україні. Теорія і практика управління соціальною системою: філософія, психологія, педагогіка, соціологія. 2017. № 1. С. 35-46.
23. Капська А.Й. Тенденції становлення соціальної роботи. Науковий часопис НПУ імені М.П. ім .Драгоманова. Серія 11: Соціальна робота. Соціальна педагогіка. 2016 рік. Випуск 21. С. 134-141.
24. Клос Л. Соціальна робота в галузі охорони здоров'я за кордоном: Історичні аспекти становлення професії. Педагогіка і психологія професійної освіти. 2016. № 3. С. 155-168.
25. Ковчина І.М. Сучасні проблеми підготовки майбутніх спеціалістів в умовах євроінтеграційного процесу: зміст молод. Міжвузівська науково-практична конференція: НПУ імені М.П. Драгоманова, Київ 2012. Сторінка 59.
26. Колісник Н.В. Кулікова В.О. Органи самоорганізації населення як елемент системи місцевого самоврядування. Редколегія. Київ. 2011 р. С. 43-54.
27. Комарницька Г. О., Мельник О. М. Вплив формування регіональних громад як фактор розвитку підприємницького середовища. Науковий вісник НЛТУ України. 2016. № 6. С. 108-120.
28. Кононко О.Л. Соціально-емоційний розвиток особистості (у дошкільному дитинстві). Київ: Освіта, 1998. С. 58-62.
29. Корпус Миру США в Україні [Електронний ресурс]. URL: <https://ua.usembassy.gov/uk/embassy-uk/kyiv-uk/sections-offices-uk/peace-corps-uk/> .
30. Кошманова Т.С. Розвиток академічної освіти в АПН України в США (1960-1998 рр.). Інститут педагогіки та психології проф. Освіта, Львів, 1999. С. 487.
31. Кривачук Л.Ф. Соціальна робота з дітьми: формування здорового способу життя дітей в сучасній Україні. Ефективність державного

- управління. 2016. № 4. С. 41-48.
32. Кубицький С. О. Історія соціальної роботи в зарубіжних країнах : науч. Посібник Київ: ДАКККіМ, 2009. 298 с..
33. Лях Т.Л. Зміст і напрями соціально-виховної роботи студентських волонтерських загонів вищих навчальних закладів. Донецьк: ДВНОЗ «ДОНТУ», 2009.- Сер. Педагогіка, Психологія, Соціологія. Випуск №3 (145). С. 274-279.
34. Максишко Н.К., Глазова Я.В. Модель динаміки процесу самоорганізації в регіональній громаді міста. Науковий вісник Херсонського державного університету. Послуги: Економічні науки. 2016 рік. Випуск 17 (1). С. 150-154.
35. Масловська Л.Ц. Сталий розвиток виробничих потужностей регіонів: теорія, методологія, практика. автореф. Отримати дипломну науку. Науковий ступінь доктора економічних наук: спец. 08.10.01 "Розподіл продуктивної сили та регіональна економіка". Київ. 2004. 36 с.
36. Мачуська І. М. Професійне самовизначення студентів у роботі вітчизняних та зарубіжних учених / І. М. Мачуська. 2012. С. 149-158.
37. Найдьонова Л. А. Соціально-психологічні феномени створення регіональних спільнот. Практична психологія та соціальна робота. 2004. № 6. С. 19-22.
38. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо проведення соціальної роботи з неповнолітніми, які вчинили злочини [Електронний ресурс]: Наказ Міністерства соціальної політики України. URL: <http://www.msp.gov.ua/documents/414.html> (дата звернення: 07.11.2018).
39. Оліфіренко Ю . І. Історичні аспекти проблеми дитячої безпритульності та бездоглядності. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка No 19 (254), ч. II; Луганська. 2012 рік. 160 с.
40. Петрочко Ж . В. Сімейно-орієнтований підхід до соціальної роботи. Наукові записки Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя. Психолого-педагогічні науки. 2016 рік. Випуск 1. С. 59-63.

41. Плотнікова М. Ф. Публічне управління в системах розвитку. Регіональні громади. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. 2017 рік. Випуск 260. С. 266-278.
42. Побірченко Н.С. Компетентнісний підхід у вищій освіті: теоретичні аспекти. Освіта та педагогічні науки. 2012. № 3. С. 24-31.
43. Поліщук В.А. Професійна підготовка спеціалістів для соціальної сфери: зарубіжний досвід: освіта. Інструкція. Тернопіль, 2002. 222 с.
44. Попов О. А. Сучасний стан систем соціально-педагогічної та соціальної роботи з молоддю в Німеччині. Наукові записки [Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя]. Сер.: Психолого-педагогічні науки. Нижнє 2012. № 4. С. 204-209.
45. Свінтославська А.В., Скляр Т.П. Міжнародний досвід організації соціальної роботи з багатодітними сім'ями. Ред. Київ. 2017 р. 87 с.
46. Семизіна Т. В., Мигович І. І. Принципи і методи соціальної роботи: підручник для студ. ВНЗ Київ: Академвидав, 2005. 305 с.
47. Серьогіна С. Г. Вказівки щодо вдосконалення правового регулювання місцевого самоврядування на користь євроінтеграції. Вісник Національної академії правових наук України. 2016 рік. № 3. С. 43-48.
48. Слозанська Г.І. Громадська організація як метод соціальної роботи. Громадський вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки. 2016. № 16. С. 127-133.
49. Соціальна робота в громадах: Метод. рек для позаштатної роботи / Т. В. Петренко. Київ: НАУ, 2013. 52 с.
50. Соціально-педагогічний супровід дітей та учнівської молоді: монографія / за ред. заг. Т. Ф. Алексенко. Київ: Задруга, 2017. 168 с..
51. Спіріна Т.П. Соціальна педагогіка: теорія і практика. Освітні науки: теорія, історія, інноваційні технології. Вісник Прикарпатського університету №3. Івано-Франківськ. 2016 р. С. 151-156
52. Сухомлинська О. В. Виховні ідеали крізь призму моральних засад.

- Шляхи освіти: наук.-метод. Журнал. 2008. № 1. С. 12-18.
53. Тетерський С. В. Вступ до соціальної роботи: Навч. Інструкція. М.: Освітній проект, 2004р. 496 с.
54. Тименко В. М. Виховні принципи соціальної роботи зі студентською молоддю у вищих навчальних закладах США. 2005. Київ: ІПВ АПНУ, 2004. 21 с.
55. Титаренко Т.М. Життєвий світ особистості: в межах і за межами повсякденного життя. Київ: Либідь, 2003. 376 с.
56. Про заходи щодо реалізації концепції адміністративної реформи в Україні [Електронний ресурс]: Указ Президента України від 28 травня 2006 р. № 810/98. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/810/98>
57. Хоружа Л. Л. Соціологія освіти: Навч.-метод. Посібник / Київ, ун-т імені Бориса Грінченка. Київ, 2010. 50 с.
58. Яремчук Н. Робота в громаді як передумова підготовки майбутніх учителів. Проблема соціалізації особистості в теорії та практиці сучасної науки: Матеріали конференції / За ред. заг. С. М. Коляденко. Житомир: Вид-во ЖДУ ім.І.Франка. С. 54-60.

ДОДАТКИ

Додаток А

1. Модель «Місцевий розвиток». Її суть полягає в тому, щоб спрямувати зусилля людей на покращення умов життя в громаді, на підвищення їх здатності брати участь у цьому житті. Це демократичні процеси, волонтерська співпраця, самодопомога, розвиток місцевих лідерів, освітні програми. У цій моделі соціальні працівники виступають посередниками в процесі зміни громади.
2. Модель «Соціальне планування» (Social Planning). Спрямована на вирішення проблем надання житла, проблем психічного здоров'я. Її основою є програмна розробка, раціональний, ретельно спланований і контрольований процес змін.
3. Модель «Соціальна дія». Вона спрямована на перерозподіл влади та ресурсів, зміну процесу прийняття рішень у громадах, а також політики. Соціальним працівникам відводиться роль організаторів груп людей, мобілізація людей (організація мас, формування та скерування рухів), а також вплив на політичний процес.

Додаток Б

Моделювання спільних зусиль школи та місцевої громади для гармонійного розвитку дитини

Джерело [44]